

UPPSALA
UNIVERSITET

CESAR – CENTRUM FÖR SOCIALT ARBETE

SOCIONOMPROGRAMMET

KANDIDATUPPSATS, 15HP

VÅRTERMINEN 2019

Hur framställs en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck?

En jämförande kvalitativ studie om hur personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck framställs i tidskriften *Socionomen* år 2002 och år 2018.

Frida Forsberg & Vilda Skagerfält

Handledare: Madeleine Sultán Sjöqvist

Antal ord: 19 439

2019-05-24

Sammanfattning

Efter mordet på Pela Atroshi, 1999, och Fadime Sahindal, 2002, dominerade en samhällelig debatt där personer som var utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck framställdes utifrån stereotypa föreställningar om framförallt kultur och etnicitet. På senare år har den kulturella framställningen av personen som är utsatt dock kritiserats, där ett intersektionellt förhållningssätt istället förespråkats. I samband med debatten om hedersrelaterat våld och förtryck har även socialtjänstens arbete och kunskapsbrist ifrågasatts. Syftet med studien är att jämföra artiklar som berör hedersrelaterat våld och förtryck ur tidskriften *Socionomen* från år 2002 respektive år 2018 för att dels beskriva hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs, dels att diskutera framställningarna i relation till makt, kunskap och hegemoni. Materialinsamlingen skedde genom ett målstyrt urval där tolv artiklar tillslut valdes utifrån studiens syfte och frågeställningar. Urvalet analyserades sedan utifrån ett kodningsschema där riktad innehållsanalys och intersektionell teori användes som utgångspunkt. Studiens resultat visar att det finns skillnader och likheter mellan framställningen av en person som är utsatt från år 2002 och från år 2018 i form av att personen framställs främst som "invandrarflickan" i artiklarna från 2002 och främst som mer neutralt som "den enskilde" eller "våldsutsatt person" i artiklarna från 2018. Resultatet visar även att en framställning av personen som svag, passiv och problematisk, år 2002, har gått till en mer splittrad framställning av personen där hen beskrivs som mer komplex, och med problem som det svenska hjälpsystemet bör ta tag i. Utifrån en analys av framställningarna utifrån makt, kunskap och hegemoni går det också att förstå hur kunskap som produceras i tidskriften *Socionomen* är producerad av överordnade grupper med makt vilket kan bidra till upprätthållande av maktstrukturer. Hegemoniska gruppers kunskap kan också framstå som självklar där en person som är utsatt kan börja se sig själv som "den Andre".

Nyckelord

heder, intersektionalitet, socialt arbete

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.3 BAKGRUND	2
1.4 DISPOSITION	3
2. TIDIGARE FORSKNING	3
2.1 SÖKPROCESS	3
2.2 AVGRÄNSNING	4
2.3 FYRA FÖRKLARINGSPERSPEKTIV	4
2.3.1 Könsperspektiv	4
2.3.2 Kulturellt perspektiv	5
2.3.3 Intersektionellt perspektiv	6
2.3.4 Tvångsbaserad kontroll	6
2.4 KRITIK MOT DEN SAMHÄLLELIGA KULTURELLA DEBATTEN	6
2.5 SOCIALTJÄNSTENS KUNSKAP OCH ARBETSSÄTT	8
2.6 SAMMANFATTNING AV FORSKNINGSFÄLTET	9
2.6.1 Kunskapslucka	9
3. TEORETISKA PERSPEKTIV	10
3.1 KONSTRUKTIVISM SOM FORSKNINGSANSATS	10
3.2 INTERSEKTIONELL TEORI	10
3.3 TEORETISKA BEGREPP	11
3.3.1 Motsatspar	11
3.3.2 Stereotyper	11
4. METOD	12
4.1 MATERIAL OCH URVAL	12
4.1.1 Forskningsprocessen	12
4.1.2 Tidskriften Socionomen	13
4.1.3 Val av urval och tillvägagångssätt	13
4.2 ANALYSMETOD	14
4.2.1 Genomförande av analys	15
4.3 TROVÄRDIGHET, PÅLITLIGHET OCH ÖVERFÖRBARHET	16
4.4 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	17
5. RESULTAT OCH ANALYS	18
5.1 HUR FRAMSTÄLLS EN PERSON SOM ÄR UTSATT FÖR HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK I MATERIALET FRÅN ÅR 2002?	18
5.1.1 Motsatspar	18
5.1.2 Stereotyper	21
5.2 HUR FRAMSTÄLLS EN PERSON SOM ÄR UTSATT FÖR HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK I MATERIALET FRÅN ÅR 2018?	24
5.2.1 Motsatspar	25
5.2.2 Stereotyper	27
5.3 VILKA LIKHETER OCH SKILLNADER FINNS MELLAN FRAMSTÄLLNINGARNA AV EN PERSON SOM ÄR UTSATT FÖR HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK I MATERIALET FRÅN ÅR 2002 OCH FRÅN ÅR 2018?	30
5.3.1 Motsatspar	30
5.3.2 Stereotyper	32

5.4 HUR KAN FRAMSTÄLLNINGEN AV EN PERSON SOM ÄR UTSATT FÖR HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK I MATERIALET FÖRSTÅS I RELATION TILL MAKT, KUNSKAP OCH HEGEMONI?.....	33
6. SLUTDISKUSSION.....	35
6.1 SUMMERING.....	35
6.2 STUDIEN I LJUSET AV TIDIGARE FORSKNING	36
6.3 TEORI- OCH METODDISKUSSION.....	37
6.4 IMPLIKATIONER FÖR SOCIALT ARBETE SOM FORSKNING OCH PRAKTIK.....	39
7. REFERENS- OCH LITTERATURLISTA.....	40
BILAGA 1 - EMPIRISKT MATERIAL.....	43
BILAGA 2 - KODNINGSSCHEMA.....	44

I. INLEDNING

Hedersrelaterat våld och förtryck har sedan i början av 2000-talet varit ett hett och känsligt ämne i såväl forskning som debatt. En samhällsrelaterad kulturell debatt blev dominerande i media och politiken efter hedersmorden på Pela Atroshi, 1999, och Fadime Sahindal, 2002, där personer som var utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck framställdes utifrån stereotypa föreställningar om kön, kultur och etnicitet. På senare år har den kulturella framställningen av en person som är utsatt kritiserats. Kritiker menar att stigmatisering, viktimering och stereotypisering skapar en bild av personer som är utsatta som "de Andra" vilket kan innebära negativa konsekvenser för dessa personer, bland annat i form av bristande hjälp från samhället. Istället påpekar kritiker vikten av ett intersektionellt perspektiv som synliggör maktstrukturer.

I samband med debatten om hedersrelaterat våld och förtryck har socialtjänstens arbete ifrågasatts. Senast i november 2018 gjordes en undersökning som visade att en av sex elever i storstäder i årskurs nio drabbas av hedersförtryck (FN-förbundet, november 2018). Ordförande för det svenska FN-förbundet Annelie Börjesson kommenterar att detta understryker bland annat behovet av ytterligare kunskapsspridning för berörda myndigheter som skola, socialtjänst och polis. Detsamma påpekas i forskning: att ointresset för att studera etnicitet som maktordning har inneburit en kunskapsbrist om hur etnisk diskriminering ökar kvinnors utsatthet, vilket bland annat synliggör socialtjänstens bristande arbete med en person som är utsatt (de los Reyes, 2003:33, Schlytter 2004:9ff).

Utifrån ovanstående ställer vi oss frågorna; ser framställningen av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck annorlunda ut idag? Och hur återspeglas framställningen i det sociala arbetets fält?

I.1 Problemformulering

Framställningen av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck har definierats utifrån kulturella stereotypa föreställningar. Det, i kombination med en kunskapsbrist inom socialtjänsten, leder till att personerna kan få bristande hjälp, vilket i sin tur kan innebära institutionell diskriminering. Perspektiv som belyser maktstrukturer har inte fått det utrymme som vissa kritiker menar behövs för en mer nyanserad kunskap, och för att således undvika diskrimineringen. Vi anser därför att det är intressant att granska kunskapsspridande material som riktar sig till främst yrkesverksamma socionomer i form av tidskriften *Socionomen*, samt resonera utifrån makt, kunskap och hegemoni. Intressant är också att granska material från *då*, när den samhällsrelaterade kulturella debatten var dominerande, och jämföra det med material från *idag*, för att analysera hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs. Studien blir således relevant eftersom den fyller en kunskapslucka genom att vi studerar material riktat mot socialt arbete från två olika tidsperioder, då och idag, vilket således kan leda till positiva konsekvenser för personer som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i form av ny kunskap om fenomenet, inte minst inom det sociala arbetet. Vi har valt att avgränsa oss till årtalen 2002 och 2018 efter att vi genomfört sökning av material. Denna

avgränsningsprocess kommer att beskrivas närmare under rubriken Material och urval i Metodavsnittet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att jämföra artiklar som berör hedersrelaterat våld och förtryck ur tidskriften *Socionomen* från år 2002 respektive år 2018 för att dels beskriva hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs, dels att diskutera dessa framställningar i relation till makt, kunskap och hegemoni utifrån den intersektionella teorin.

Uppsatsens frågeställningar är:

- Hur framställs en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i materialet från år 2002?
- Hur framställs en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i materialet från år 2018?
- Vilka skillnader och likheter finns mellan framställningarna av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i materialet från år 2002 och från år 2018?
- Hur kan framställningarna av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i materialet förstås i relation till makt, kunskap och hegemoni?

1.3 Bakgrund

Denna studie behandlar hedersrelaterat våld och förtryck, där vi genomgående har valt att använda oss av begreppet *hedersrelaterat våld och förtryck*. *Hedersrelaterat våld* är det begrepp som exempelvis Socialstyrelsen¹ använder sig av, varför vi har valt att använda det. Anledningen till att vi har valt att lägga till begreppet *förtryck* är för att vi menar att det omfattar mer av fenomenet "heder". Enligt Socialstyrelsen (2007:9) innefattar det hedersrelaterade våldet psykiskt, socialt och/eller fysiskt våld. Vi anser därför att det kan vara missvisande vid en benämning av endast våld, eftersom det kan ge en antydning till att det endast innefattar fysiskt våld. Genom att komplettera med begreppet *förtryck* menar vi tydliggör hur våldet kan innefatta även andra former av våld än endast fysiskt. Även i SOU (2018:69, s.68) framgår det att fokus initialt låg på enbart våld, men vilket på senare tid har inkluderat även andra former och förtryck när hedersvåld har diskuterats.

Det går att förstå hedersrelaterat våld utifrån Socialstyrelsens (2007:9) och Socialstyrelsens och Länsstyrelsernas (2005) definition som Länsstyrelsen i Stockholms län (2005) tagit fram. Definitionen innehåller tio komponenter. Dessa komponenter är att våldet ses och uttalas av ett kollektiv och är en legitim handling för att straffa "olydiga" kvinnor, behålla en familjs heder och se till släktens sociala överlevnad. Våldet ska vara planerat och vara i enlighet med ett hederstänkande. Våldet ska också vara kollektivt sanktionerat, även eventuellt kollektivt utövat där förövarna kan beskyddas av en större del av släkten eller kollektivet. Definitionen innebär också att våldet drabbar främst individer med kvinnokön från det att de är könsmogna och under

¹ Socialstyrelsen (2007); Socialstyrelsen och Länsstyrelserna (2005); Länsstyrelsen i Stockholms län (2005)

resten av livet. Våldet kan även drabba pojkar eller unga män om de beskyddar en flicka eller kvinna som anses vara "olydig". Våldet ska framförallt vara psykiskt, socialt och/eller fysiskt. Endast ett rykte kan vara tillräckliga skäl för att någon ska bli bestraffad. Våldet kan också utövas mot individer av båda könen på grund av en, av kollektivet benämnt, "avvikande" sexuell läggning samt mot kvinnor i de fall de inte är fruktsamma.

Utifrån denna definition av hedersrelaterat våld och förtryck förstår vi hur det kan skilja sig från andra typer av våld, exempelvis våld i nära relation. Jenny Westerstrand (2017:213f) skriver att våld mot kvinnor går att se på ett gemensamt sätt, men att det också finns vissa skillnader. Skillnaderna mellan "vanligt" våld och "heders-"våld kan förklaras i tre punkter. Hedersvåldet är kollektivt, planerat och sanktionerat av omgivningen till skillnad från "vanligt" våld, i form av våld i nära relation, oftast begås av enskilda män och är oplanerat, där gärningsmannen inte vinner acceptans av omgivningen.

1.4 Disposition

Uppsatsen inleds med en redogörelse av tidigare forskning inom fältet hedersrelaterat våld och förtryck. Viktigt att nämna är hur det första temat i tidigare forskning fungerar som ett sätt att kartlägga forskningsfältet genom att presentera olika forskningstraditioner, medan de två nästkommande teman är mer avgränsade utifrån denna studies syfte. De två sista teman är således av större relevans för studien och kommer användas i diskussion under Resultat och analys och Slutdiskussion. Efter det redovisas studiens teoretiska ramverk som är intersektionell teori, och sedan metoden som är riktad innehållsanalys. Under metodavsnittet diskuteras även forskningsprocessen, pålitlighet, trovärdighet och överförbarhet samt etiska överväganden. Det följs av våra resultat och analys utifrån studiens fyra frågeställningar. Avslutningsvis tar en slutdiskussion vid där resultat och analys diskuteras i relation till tidigare forskning, teori och metod, trovärdighet, pålitlighet och överförbarhet samt implikationer för socialt arbete.

2. TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt redogör vi för forskningsfältet inom hedersrelaterat våld och förtryck. Första temat berör det hedersrelaterade våldet och förtrycket i sig, där forskare förklarar problemet utifrån olika perspektiv. I det andra temat berörs framställningen av en person som är utsatt utifrån en samhällelig kulturell debatt - en debatt som har kritiserats av forskare som förespråkar ett intersektionellt perspektiv. I det tredje temat redogörs för socialtjänstens kunskap och arbetssätt inom området.

2.1 Sökprocess

Vi började med att använda oss av bibliotekskatalogen där vi sökt efter relevant forskning. Sökorden som användes var: *heder*, *hedersrelaterat våld och förtryck*, *hedersvåld*, *hedersmord*, *honour*, *honour killing*, *victim*, *offer* och *socialt arbete*. Sökningen resulterade i många artiklar, vilket krävde en avgränsning. Detta gjordes genom att fylla i "peer-reviewed" för att få fram vetenskapligt granskad forskning. Dessutom använde vi oss av databaser som *ProQuest Social*

Sciences Premium Collection samt *Applied Social Sciences Index and Abstracts* för att specificera sökningen till samhällsvetenskap, samt för att leta fram forskning om heder inom Sverige.

2.2 Avgränsning

Genom att granska tidigare forskning inom ämnet fick vi en inblick i forskningsfältet. Vi valde ut den forskning som var användbar för denna studie och skapade en litteraturoversikt. Eftersom vi insåg hur omfattande forskningsfältet var valde vi att avgränsa oss till de mest återkommande och ledande forskarna inom fältet. Vi har urskilt tre huvudsakliga teman i forskningen, som vi anser både ger en korrekt beskrivning av forskningsläget och är relevant för vår studie, som vi har valt att presentera utifrån en trattmodell. Torbjörn Bildtgård och Sanna Tielman-Lindberg (2008:25f) menar att det är rimligt att ta hjälp av sitt syfte och frågeställningar för att strukturera upp och förstå vilken forskning som är av relevans för sin studie. Vårt första tema är övergripande och grundläggande, och belyser såväl nationell som internationell forskning. Temat belyser förklaringar av hedersrelaterat våld och förtryck, snarare än framställningen av en person som är utsatt. Det kan anses vara brett i förhållande till studien syfte, men vi menar att temat är nödvändigt att belysa för att skapa en förförståelse för vår studie. Utifrån det argumenterar vi för att temat inte kommer att beröras vidare i studien eftersom det handlar mer om hedersrelaterat våld och förtryck i sig än om framställningen av en person som är utsatt. Det andra och tredje temat specificeras däremot mer mot vad studien ämnar göra, vilket är att förstå hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs i det kunskapsspridande materialet *Socionomen*. Därför kommer dessa två teman, till skillnad från det första, användas i diskussion under Resultat och analys samt Slutdiskussion. I dessa två teman belyses endast nationell forskning, eftersom vårt urval är begränsat till svenskt kunskapsspridande material.

2.3 Fyra förklaringsperspektiv

Forskare förklarar hedersrelaterat våld och förtryck utifrån tre huvudsakliga perspektiv; ett könsperspektiv, ett kulturellt perspektiv och ett intersektionellt perspektiv, vilka vi redogör för nedan. Slutligen har vi valt att redovisa ett inte lika utforskat perspektiv, som till skillnad från de andra perspektiven, framhäver en definition av våldet som tar avstånd från kultur och kön och som istället belyser tvångsbaserad kontroll i syfte att göra våldet mer konkret och mätbart i praktiskt socialt arbete.

2.3.1 Könsperspektiv

Forskare som beaktar könsperspektivet analyserar det hedersrelaterade våldet och förtrycket i likhet med mäns våld mot kvinnor som anses vara ett globalt strukturellt problem. Yakin Ertürk (2004:165), Nicole Pope (2004:101ff) samt Aisha Gill (2004:465) hävdar att kvinnor systematiskt och strukturellt underordnas män i form av patriarkala strukturer. Hedersproblemet förstås här utifrån mäns behov av att upprätthålla status och maskulinitet i ett kollektiv, vilket görs genom kontroll och maktutövning över kvinnans sexualitet. Gill (2004:465) menar att föreställningar om heder och skam förstås som verktyg för att begränsa kvinnors självständighet och självbestämmande. Lama Abu-Odeh (1997:289) samt Anitha Sundari och Gill (2009:166)

visar hur hedersrelaterat våld samt våld mot kvinnor i etniska minoritetssammanhang brukar betraktas som kulturellt betingat, till skillnad från i västerländska sammanhang där kulturalisering inte sker i lika stor utsträckning. Rupa Reddy (2008:311) visar det samma och menar att när begreppet sammankopplas med kultur kan det leda till att de utsattas problem ignoreras och att minoritetskulturer stigmatiseras.

Åsa Eldén (2003:88f) menar att våldet bör förstås som någonting som är en del i det generella våldet mot kvinnor som existerar i alla samhällen och kulturer. Hon vill komma ifrån föreställningar om att exempelvis "hedersmord" associeras med en "grundläggande annorlunda kultur". Istället måste våldet förstås i ett sammanhang av kontroll och förtryck av kvinnor. Mäns kontroll och maktutövning över kvinnan legitimeras och (bort)förklaras med hänvisning till familjens heder, och ses dessutom som en "normalitet" på grund av cementerade och normativa föreställningar om exempelvis rykten, kvinnans sexualitet och oskuld. Vidare menar Eldén och Jenny Westerstrand (2004:36ff) att våldet bör förstås utifrån strukturer av mäns våld mot kvinnor. De belyser det sammanhållna perspektivet, det vill säga att barns och mödrars utsatthet för olika former av våld från män måste förstås likadant och sammanhållet när det gäller vem som utsätter, vem som blir utsatt och vilka sociala och kulturella kontexter våldet sker.

2.3.2 Kulturellt perspektiv

Andra forskare inom hedersrelaterat våld och förtryck har kritiserat könsperspektivet som förklaring till hedersrelaterat våld och förtryck och menar istället att våldet också behöver förklaras av kulturella olikheter. Astrid Schlytter (2004:11f) intar ett kulturellt perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck när hon förklarar morderna på de unga kvinnorna Fadime Sahindal och Pela Atroshi som en motsättning mellan kvinnors kollektiva strävan efter individuella rättigheter och de kulturella kollektiva rättigheterna inom gruppen. Kvinnorna är del av en trepartsrelation med en motstridighet mellan individen, staten och den etnokulturella gruppen. Schlytter (2004:14f) skriver vidare att dilemmat är att "heder" kan ses ur två perspektiv. Dels kvinnornas, som vill hävda rätten att välja sitt liv, dels föräldrarnas/släktens samt den etnokulturella gruppens, som vill få kvinnorna att leva efter sitt hemlands normer och värderingar, trots att det innebär näst intill obefintliga rättigheter för kvinnorna att välja sitt liv.

Unni Wikan (2003:8f) menar att heder inte enbart hör till främmande kulturer, utan är en del av nordisk tradition och samhälle eftersom vi har en mångkulturell verklighet. Wikan (2003:104) hävdar att morderna på Fadime Sahindal, 'Sara' och Pela Atroshi inte bör kopplas till islam eller till traditionell kultur, utan bör istället sammanlänkas som delar av en specifik kontext där överväganden har gjorts av specifika människor i en specifik livskontext med patriarkala uppfattningar om att en kvinna är en mans egendom. Även Rasool Awla (2005:156ff) menar att hedersmord inte enbart kan kopplas till islam och att bristande kunskap om islam kan vara en av orsakerna till att religionen i allmänhet blir beskylld för att vara huvudkällan till hedersmord. Eva Österberg (2005:179ff) diskuterar uppfattningen av att hederskultur inte är en del av nordisk kultur och menar att Sveriges tidigare sätt att hantera heder och skam, fram till 1930-talet, har gjort att individens egna behov av att kontrollera individen har blivit överflödiga. Det kan innebära att hederskultur, i form av en strikt sexualmoral och en ideologi om familjen, har funnits i nordisk kultur men att den har varit införlivad av staten och kyrkan istället för av specifika grupper i samhället.

2.3.3 Intersektionellt perspektiv

Forskare som använder de intersektionella perspektivet går bortom en förståelse utav endast kultur och kön, och vill snarare belysa komplexiteten i problemet. Dicle Koğacıoğlu (2004:118f) hävdar att det finns en problematik med att förklara "heder" utifrån tradition och kultur, då sådana föreställningar ignorerar existerande strukturer av makt och ojämlikhet. Begreppet heder måste istället förstås som en effekt av vissa institutionella praktiker, det vill säga de praktiker där institutioner bidrar till att upprätthålla och reproducera normer kring heder och våld utifrån tradition och kultur. Pnina Werbner (2007:167) och Nadera Shalhoub-Kevorkian (2002:587) menar att begreppet heder, med uteslutande fokus på kvinnlig sexualitet, begränsar förståelsen av fenomenet. Werbner (2007:167) beskriver att våldet är ett resultat av komplexa konflikter i familjer eller släkter, och Shalhoub-Kevorkian (2002:587) menar att hedersbrottets uttryck är olika beroende på samhället, tid och plats.

Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinari (2003) fokuserar på maktrelationer i det svenska samhället och hur det är viktigt att förstå dessa med hjälp av ett intersektionellt perspektiv. de los Reyes, Molina och Mulinari (2003:12ff) menar att begreppet hedersmord har kommit att benämnas utifrån specifika kulturer, vilket är problematiskt då det är mer komplext än så. Istället måste problemet förstås som någonting som skapas utifrån ett samspel mellan kultur/etnicitet, kön och klass, och som varierar i olika kontexter. Genom att tillföra en intersektionell analys i förståelsen av "heder" kan makt, och hur det konstitueras utifrån socialt konstruerade skillnader, synliggöras och därmed göras något åt.

2.3.4 Tvångsbaserad kontroll

Siv-Britt Björktomta (2019) belyser ytterligare ett perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck. Det som skiljer sig från de tre ovanstående huvudsakliga perspektiven är hur Björktomta lägger fokus på våldet och förtrycket i form av kontroll i förklaringen av fenomenet, och frångår därigenom fokus på kön och etnicitet. Detta gör hon genom att intervjua elva unga kvinnor med icke-svenskfödda föräldrar, och jämför det med våld i nära relation som inte är av hederskaraktär. Björktomta (2019:6ff) menar att våldet kan ta sig i uttryck på olika sätt; symboliskt våld, socialt våld, psykologiskt våld och fysiskt våld. Även icke-våldsamma kontrollerande beteenden kan påverka handlingsutrymmet hos unga kvinnor där döttrar i familjer med patriarkala tendenser är särskilt utsatta. I de unga kvinnornas familjer dominerar män över kvinnor med syfte att bibehålla heder och respekt, vilket förkroppsligas genom mäns kontroll över framförallt döttrarna och deras sexualitet. Våldet borde alltså förstås både som en generationsfråga och en genusfråga. Genom att använda en definition av våldet med fokus på tvångsbaserad kontroll kan det skapa en ökad förståelse av ungas upplevda erfarenheter och stödbehov, och därmed sätta fokus på andra mekanismer än det hedersrelaterade våldet och förtrycket. Även Hanna Linell och Schlytter (2010:159) tar upp fenomenet kontroll och bestraffning i sin studie som förklaring till vissa typer av hedersrelaterat våld och förtryck.

2.4 Kritik mot den samhälleliga kulturella debatten

Forskare belyser en samhällelig kulturell debatt om hedersrelaterat våld och förtryck som varit dominerande i politiken och media, och som framförallt tog fart efter mordet på Pela Atroshi och Fadime Sahindal. Vi redogör hur forskarna med ett kritiskt perspektiv har förklarat hur den

samhälleliga kulturella debatten har sett ut, där en person som är utsatt framställs som “invandrarkvinnor/flickor” utifrån föreställningar om förtryckande patriarkala hederskulturer i motsats till det jämställda Sverige, vilket tyder på föreställningar om “Vi” och “de Andra”. Slutligen redovisar vi hur forskarna belyser debattens konsekvenser som ger uttryck för en stereotyp bild av en person som är utsatt utifrån föreställningar om etnicitet och menar att ett intersektionellt perspektiv som synliggör maktstrukturer behövs för att undvika det.

de los Reyes (2003:9f) beskriver hur debatten efter Pela Atroshi och Fadime Sahindal drevs av kulturalism där (invandrar)kulturen blev den huvudsakliga förklaringen till att våld mot kvinnor förekommer. Ord som “hedersmord”, “utsatta flickor” och “patriarkala familjer” växte fram i media, i politiken och i officiella rapporter. Fenomenet benämndes utifrån en form av könsförtryck där “invandrarnas kultur och traditioner” stod i fokus. de los Reyes, Molina och Mulinari (2003:12f) menar också att maktpositioner konstrueras i och genom diskurser. Diskurserna innehåller konstruktioner av kvinnlighet utifrån svenskfödda, välutbildade, vita heterosexuella, medelklasskvinnor där kvinnor som inte faller under detta marginaliseras. Diskurserna tenderar att utgå från en etnocentrism och rasism, där den “svenska” kvinnligheten marginaliserar “den andra kvinnan” i form av “invandrarkvinnan”. Även Eldén (2014) beskriver hur en marginalisering av vissa kvinnor sker i den samhälleliga kulturella debatten. “Hedersrelaterat våld” i media beskrivs och förklaras ofta utifrån stereotypa berättelser där vissa kvinnors roll som offer etableras; hur dessa kvinnor är, hur våldet ser ut och vilka förövarna är. Dessa stereotyper fungerar således som gränsmarkörer för debatten, där personer som inte passar in i ramen marginaliseras. Eldén (2014:145) menar att Fadime Sahindal blev en sådan stereotyp som bidrog till en kulturell diskurs i den samhälleliga debatten. Stereotypen Fadime, blev ett redskap för att definiera och ge mening åt andra berättelser, det vill säga “unga invandrarkvinnors utsatthet” och skapade en förståelse för ett specifikt problem “hedersrelaterat våld”.

Likt Eldén belyser Eva Reimer (2007:249ff) också stereotypen Fadime, men utifrån föreställningar om “Vi” och “de Andra”. Hon menar att konflikten mellan Fadime och hennes familj beskrevs i media utifrån att Fadime ville vara svensk men att hennes familj ville att hon skulle förbli kurdisk, vilket gjorde att media definierade hedersrelaterat våld som ett speciellt våld som bara utövas av och drabbar invandrare. Mordet etablerades då som ett problem som skedde bland “de” i kontrast till ett “oss”, vilken även skapade föreställningen om ett kvinnoförtryckande och våldsamt “de” i motsats till ett jämställt och eftersträvanvärt “vi” i Sverige. Även de los Reyes (2003:31f) tar upp hur kulturalismen spär på den svenska självbilden, bilden av “svensk” kultur och “invandrarnas” kultur. Det kan förstås utifrån att debatten tillhandahöll en väsentlig utgångspunkt, där nation likställdes med kultur och nationalstaten sågs som etniskt homogen. de los Reyes (2003:33) förklarar att det talas om olikheter mellan “den kulturella genusordningen i Sverige” och den som tillskrivs invandrade grupper, där könsförtrycket delas upp i avskilda kulturella rum för att kunna avskilja det patriarkala våldet till utanför Sveriges gränser och bevara bilden av det jämställda Sverige. Jenny Westerstrand (2017) belyser också existensen av en diskurs om det jämställda Sverige inom debatten om hedersrelaterat våld och förtryck. Westerstrand (2017:209) menar att heder

diskuteras utifrån en “svensk jämställdhetskontext” och en “icke-svensk hedersrelaterad kontext”.

de los Reyes (2003:9f) hävdar därtill att en debatt, som genomsyras av resonemang om kvinnoförtryck i andra länder, grupper och kulturer, där våldet mot kvinnor ses som både råare och mer accepterat, bidrar till negativa konsekvenser. Det bidrar till rasistiska föreställningar och stereotyper, där invandrarkvinnor och -flickor stigmatiseras och viktimiseras i konstruerandet av offret. Kulturalisering av utlandsfödda personer och deras barn kan ses som uttryck för en institutionell diskriminering och vardagsrasism som upprätthåller föreställningar och normer om utlandsfödda som underordnade “andra”.

2.5 Socialtjänstens kunskap och arbetssätt

Socialtjänstens arbete med personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck brister, främst på grund av en kunskapsbrist och kulturella föreställningar om dessa personer.

Schlytter (2004:9ff) hävdar med bakgrund i lägesrapporter som publicerats under hösten 2002 av Länsstyrelserna i Stockholm, Västra Götaland och Skåne att samhället och socialtjänsten inte lyckats gå de flickor som lever inom hederskultur eller starkt patriarkala familjer till mötes och hur personerna blir bortprioriterade i den offentliga sektorns hjälp. Denna otillräckliga hjälp från samhället beror på socialtjänstens bagatellisering av dessa flickor och kvinnors utsatthet, vilket har lett till att flertalet frivilligorganisationer istället har bildats för att stödja målgruppen. Dessa frivilligorganisationer hjälper till att eliminera det dubbla utanförskap som kvinnor med utländsk härkomst kan ha, eftersom frivilligorganisationerna hjälper kvinnorna att hävda rätten till ett mänskligt liv. Linell & Schlytter (2008:159f) tar upp att fenomenet hederskultur är något nytt för socialtjänsten som kan innebära att socialsekreterare misslyckas att se problemet, vilket kan leda till att dessa flickor och kvinnor inte får tillgång till hjälp i samma utsträckning som andra. Vidare beskriver Schlytter (2004:12f) hur dessa utsatta flickor eller kvinnor ingår i en trepartsrelation och spänningsförhållande mellan individen, staten och den etnokulturella gruppen där intressekonflikterna är många. Beroende på hur staten ställer sig till exempelvis arrangerade äktenskap påverkar det unga kvinnors möjlighet att välja hur de vill ställa sig i frågan.

de los Reyes (2003) vidareutvecklar resonemanget om flickor som riskerar att bli uteslutna från socialtjänstens hjälp. de los Reyes (2003:6ff) menar att flickor som är utsatta för hedersrelaterat våld kan definieras som ett kulturellt, etniskt och religiöst problem, och blir därmed också avvikande i det svenska samhället. Det har lett till att när flickorna har sökt hjälp har hjälpen varit bristande. Den bristande kunskapen om etnicitet som maktrelation och kulturalisering av utlandsfödda personer och deras barn, kan ses som uttryck för en institutionell diskriminering och vardagsrasism som upprätthåller föreställningar och normer om utlandsfödda som underordnade “andra”, och ökar kvinnors utsatthet. de los Reyes (2003:24f) påpekar att personer som är utsatta har upplevt att kontakt med socialtjänsten inte sällan leder till att situationen förvärras för dem. Det för att flickorna behandlas utifrån en förutbestämd mall som ett resultat av en schablonisering utifrån etniska föreställningar. Dessutom tycks åtgärderna styras mer av bristande resurser än offrens behov av stöd. de los Reyes, Molina och Mulinari

(2003:25) menar, i likhet med de los Reyes (2003), att socialtjänsten och andra myndigheter brister i deras hjälp med utsatta, eftersom problemen inte tas på allvar eller förminsas. Föreställningen om att kvinnorna är offer för patriarkala strukturer som inte tillhör Sverige blir en täckmantel för rasistiska och patriarkala strukturer i Sverige. Genom att förlägga patriarkatet i en annan kultur och säga att problemet inte tillhör Sverige, behöver Sverige inte heller hjälpa offren till denna typ av brott.

2.6 Sammanfattning av forskningsfältet

Sammanfattningsvis framgår det att kunskapsläget på det aktuella forskningsfältet hedersrelaterat våld och förtryck är omfattande, både internationellt och nationellt samt teoretiskt och praktiskt. Det första temat belyser fyra förklaringsperspektiv; ett könsperspektiv, ett kulturellt perspektiv, ett intersektionellt perspektiv samt ett perspektiv som belyser tvångsbaserad kontroll. Det andra temat belyser forskning som utgått från ett intersektionellt perspektiv och som kritiserar den samhälleliga kulturella debatten eftersom den resulterar i negativa konsekvenser. Kulturella föreställningar om ett jämställt Sverige i motsats till patriarkala hederskulturer bortom Sverige samt framställningen av "invandrarkvinnan/flickan" som en person som är utsatt skapar bland annat stereotypisering och schablonisering som tyder på institutionell diskriminering. Det tredje temat belyser att socialtjänsten brister i sitt arbete med personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Kunskapsbristen inom socialtjänsten förklarar varför personer kan bli bortprioriterade och inte få hjälp utifrån den behovsbeskrivning de har.

2.6.1 Kunskapslucka

Den samhälleliga kulturella debatten om problemet har varit särskilt omdiskuterad och kritiserad av många forskare. När forskare har studerat den samhälleliga debatten har de främst hänvisat till den generella mediala eller politiska debatten. Däremot kan vi inte se hur kunskapsspridande material, specifikt riktat mot yrkesverksamma socionomer, har analyserats, vilket gör att en analys av tidskriften *Socionomen* bidrar till ny kunskap inom fältet. Dessutom påvisar det tredje temat i tidigare forskning att socialtjänsten brister i dess arbete med personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, inte minst på grund av en bristande kunskap. Därför blir denna studie av relevans eftersom vårt urval syftar till att sprida kunskap till socionomer. Förhoppningsvis kan vår studie sprida ytterligare kunskap inom området och således bidra till att socialtjänstens bristande arbete istället blir mer adekvat för personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. En sista motivering till denna studie är hur den forskning som redogjorts för i tidigare forskning är framförallt framtagen kring sekelskiftet eftersom det är samtidigt som de omskrivna hedersrelaterade morderna på Pela Atroshi och Fadime Sahindal. Hedersrelaterat våld och förtryck sattes då i fokus, vilket gör att de mest tongivande forskarna går att finna runt denna tid. Därför kan en jämförande studie som denna, där material från både då och idag jämförs, bidra med ny aktuell kunskap.

3. TEORETISKA PERSPEKTIV

I detta avsnitt redogör vi för den teori som ligger till grund för analysen av materialet, det vill säga den intersektionella teorin. Den intersektionella teorin är relevant för denna studie och dess syfte av två anledningar. För det första är den intersektionella teorin och begreppen *motsatspar* och *stereotyper* bra verktyg för att analysera språket i texter och kan därmed hjälpa oss att beskriva hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs. Begreppen blir därför viktiga i den första och andra frågeställningen som är av beskrivande karaktär. För det andra visar teorin på hur makt, kunskap, hegemoni och språk är sammankopplade, vilket är av betydelse eftersom studien ämnar analysera *Socionomen*, som är kunskapsspridande material. Nedan följer en beskrivning av konstruktivismen, som är studiens forskningsansats samt utgångspunkten för den intersektionella teorin, sedan en beskrivning av den intersektionella teorin utifrån idéer om makt, kunskap och hegemoni och allra sist de teoretiska begreppen motsatspar och stereotyper.

3.1 Konstruktivism som forskningsansats

Tina Mattsson (2015:31ff) beskriver att det konstruktivistiska perspektivet har en utgångspunkt som innebär att "verkligheten" är konstruerad. Vi ser och upplever det vi förväntar oss och förklarar saker med utgångspunkt i något vi redan tror oss veta. På det sättet återskapar vi hela tiden föreställningar om "verkligheten" och om hur saker och ting är. Konstruktivismen är grundad i vetenskapsociologin genom Peter L. Berger och Thomas Luckmanns verk från 1970-talet. Berger och Luckmann (2003) beskriver att människor har olika upplevelser av verkligheten. Genom att vi människor är levande sociala varelser delar vi erfarenheter och kunskaper med varandra som sedan skapar gemensamma tolkningar av verkligheten. Dessa gemensamma tolkningar är kontextbundna och förändras över tid.

3.2 Intersektionell teori

Mattsson (2015:97ff) menar att intersektionalitet ämnar skapa en mer komplex förståelse för ett fenomen. Teorin används för att förstå kategorier - det vill säga en konstruerad grupp där olika saker eller företeelser har förts samman för att de har något gemensamt - och maktstrukturer i förhållande till varandra. I användandet av en intersektionell teori finns också ambitionen att förstå samspelet mellan dessa kategorier och hur de bidrar i konstruktionen av varandra. Nancy Fraser (1998) menar att kategorierna kön, klass och etnicitet är mer beständiga former av (o)jämlighet, till skillnad från kategorierna sexualitet, funktionsnedsättning och ålder. Kön, klass och etnicitet går att förstå som kategorier som i större mån är länkade till strukturell exploatering och förtryck och är på så sätt inte lika föränderliga. Vi har dock valt att inte enbart begränsa oss till kön, klass och etnicitet, eftersom vi vill inta ett öppet förhållningssätt i analysen av vårt material.

Mattsson (2015:35f) beskriver hur samhällsliga maktstrukturer är centrala inom intersektionell teori. Maktstrukturer är de övergripande och strukturella krafter i samhället som bildar kategorier och grupper, både parallella med varandra eller också hierarkiskt i förhållande till varandra. På så sätt värderas vissa grupper högre än andra. De los Reyes och Mulinari (2005:8f)

belyser att ojämlikhet och maktstrukturer konstrueras och upprätthålls på olika samhällsnivåer. Intersektionen av individuella handlingar, institutionella praktiker och strukturella normer skapar specifika former för maktutövning och kan medföra en specifik utsatthet. Kerstin Svensson (2007:21) menar att genom att förstå hur överordnade grupper har tolkningsföreträde när det kommer till att definiera och tolka världen går det även att förstå hur maktstrukturer upprätthålls och hur konstruktionen av vad som ses som normalt och inte skapas. Inom socialt arbete upprätthålls föreställningar om vad som är normalt och inte genom både lagstiftning, organisationer, utvecklad praxis och genom den enskilde socionomens uppfattning.

Makt är särskilt kopplat till kunskap och kunskapsproduktion. de los Reyes och Mulinari (2005:14f) menar att kunskap kan förstås som en form av maktutövande. Kunskap är sammankopplad med sociala spänningar, institutionella praktiker och maktrelationer som avgör vad som kan bli föremål för kunskap och inom vilka ramar kunskapsproduktionen äger rum. Michel Foucault (1980; 1983; 2002) menar att grupper med makt är de som också producerar kunskap och vetenskap. På så sätt kommer den kunskap som produceras vara till fördel för grupper med makt. Mattsson (2015:38ff) menar att i förhållandet mellan makt och kunskap har hegemoni betydelse eftersom den skapar en bättre förståelse för vilka konsekvenser kunskapsproduktionen av överordnade grupper får. Kunskap och hur människan förstår världen påverkas av hur privilegierade grupper ser och förstår den, vilket är ett uttryck för privilegierade gruppers hegemoni samt hur det är ett resultat av makt. Om den hegemoniska gruppernas kunskap framstår som självklar och sann kan det leda till att underordnade grupper tolkar sin situation utifrån överordnade gruppers verklighetsuppfattning, vilket gör att de även accepterar sin underordnade och marginaliserade position.

3.3 Teoretiska begrepp

3.3.1 Motsatspar

Motsatspar består av kategorier. Mattsson (2015:44f) hur kategorierna kan ses som binära oppositioner som konstruerar varandra. Den ena kategorin skapas när den speglas i den andra, även om inte båda finns uttalade eller utskrivna i text. Dessa binära oppositioner utgör också de maktstrukturer och system som både skapar och upprätthåller kategorier som kön, klass och etnicitet. Genom att tänka på det sättet går det att förstå hur ena delen av oppositionsparet är överordnad och dominerande. Det innebär också att meningsskapande bär på dolda maktförhållanden inom de system där mening skapas genom språklig ordning. Till exempel belyser Mattsson (2015:87) hur motsatspar kan skapa föreställningen om ”Vi” och ”de Andra”, där känslan av olikhet och skillnad i förhållande till andra är central, vilket skapar och upprätthåller maktstrukturer. Stuart Hall (2011:321ff) exemplifierar detta genom att hänvisa till kolonialismen, där ”svarta” och deras erfarenheter framställdes som annorlunda och främmande utifrån västerländska kunskapskategorier. I förlängningen gjorde detta att även de svarta såg sig själva i form av ”de Andre”.

3.3.2 Stereotyper

Fanny Ambjörnsson (2016:64) beskriver att stereotypifiering innebär att ta fasta på några få, enkla och erkända egenskaper hos en person eller grupp. Egenskaperna får sedan representera

allt, och på det sättet överdrivs, förenklas och reduceras en person eller grupp till dessa enkla och få egenskaper. Mattsson (2015:46) skriver att stereotypifiering innebär att en person eller en grupp begränsas till det hen eller de förutsätts vara. Det är möjligt att skilja på negativ och positiv stereotypifiering, där negativ stereotypifiering riktar in sig på endast negativa egenskaper medan positiv stereotypifiering fokuserar på positiva egenskaper.

4. METOD

I detta avsnitt kommer vi först presentera val av material och urval samt motivera det i relation till studiens syfte och teoretiska ramverk. Vidare följer en beskrivning och motivering av analysmetoden. Slutligen diskuteras trovärdighet, pålitlighet, och överförbarhet samt etiska överväganden i relation till metod.

4.1 Material och urval

4.1.1 Forskningsprocessen

Relevant material för denna studie är kunskapsspridande material som riktar sig mot yrkesverksamma socionomer. Vi menar att det också är väsentligt att använda material där ordet "heder" används samt delar där en utsatt person belyses. Sökprocessen som ledde fram till det slutgiltiga urvalet har varit utmanande, vilket bland annat orsakade en viss försening i tidsplanen där många delar av uppsatsen fått revideras eller helt skrivas om. Vi började med att göra en översiktlig sökning på hedersrelaterat våld och förtryck. Det gjordes genom att se över materialet på hedersfortryck.se. Webbplatsen är skapad av Länsstyrelsen Östergötland som har i uppdrag av regeringen att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Allt kunskapsspridande material som exempelvis informationskampanjer och metodstöd sållade vi bort eftersom dessa material inte innehöll tillräckligt med text och information och skulle därmed inte ge mättnad för studien. När det sållats bort återstod endast tre texter, där den första handlade om ett arbete av problemet i en specifik kommun², den andra handlade om endast ett problem inom hedersrelaterat våld och förtryck - könsstympning³, och den tredje handlade om rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck⁴. Dessa tre tolkade vi som för snäva för att kunna använda som ett representativt material för studiens syfte eftersom dessa dels bara berör en del av hedersrelaterat våld och förtryck i form av könsstympning, dels för att en av rapporterna endast inkluderade en av 290 kommuner vilket gör att materialet får en låg generaliseringsgrad. Vi valde istället att kontakta Socialstyrelsen för att få reda på vilka publikationer angående hedersrelaterat våld och förtryck de gett ut från åren 2000 till idag. Resultatet blev ett tiotal texter, där det var ytterst få delar som uppmärksammade en person som blivit utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, vilket inte heller skulle ge mättnad till studien. Till sist fann vi ett annat alternativ till kunskapsspridande material som riktar sig till främst yrkesverksamma socionomer - nämligen tidskriften *Socionomen*. Alan Bryman (2018:656ff)

²<http://www.hedersfortryck.se/publikationer/vaga-sta-kvar-en-mindre-kommuns-erfarenheter-av-ett-framgangsrikt-arbete-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

³<http://www.hedersfortryck.se/publikationer/vaga-se/>

⁴<http://www.hedersfortryck.se/publikationer/vaga-gora-skillnad/>

skriver att dokument som exempelvis tidskrifter utgör tänkbara källor för en samhällsvetenskaplig analys, vilket stödjer valet av material till studien.

4.1.2 Tidskriften *Socionomen*

Socionomen är den oberoende och ledande tidskriften med innehåll som är relevant för kvalificerat socialt arbete och psykoterapi. Ägare av tidskriften är fackförbundet Akademikerförbundet SSR. Tidskriften är riktad främst till yrkesverksamma socionomer, men även studenter, forskare, journalister och privatpersoner. Artiklarna är författade av yrkesverksamma socionomer eller experter och forskare inom specifika ämnen (*Socionomen*, 2019). Utifrån det går det att förstå att tidskriftens mening är att förmedla kunskap som främst riktar sig mot yrkesverksamma i det sociala arbetet, vilket stämmer in med denna studies syfte. Därav valde vi att använda tidskriften *Socionomen* som studiens empiriska material.

En ytterligare motivering till att tidskriften *Socionomen* är ett legitimt material att använda går att förstå genom de kriterier Bryman (2018) tar upp, vilka är autenticitet, trovärdighet, representativitet och meningsfullhet. Kriteriet autenticitet innebär enligt Bryman (2018:656ff) att materialet ska vara äkta och ha ett otvetydigt ursprung, vilket vårt material av artiklar utifrån tidskriften *Socionomen* är eftersom det finns information om tidskriften i sig och artikelförfattarna. Kriteriet trovärdighet som innebär att materialet ska vara utan felaktigheter och förvrängningar, kan vara irrelevant vid analys av tidskrifter eftersom det går att argumentera för att syftet med analysen är att just visa på felaktigheter eller förvrängningar, enligt Bryman (2018:656ff), vilket vi instämmer med. Kriteriet representativitet, som innebär att materialet ska vara typiskt för den kategori materialet tillhör är, enligt Bryman (2018:656ff), inte lika viktigt när det kommer till att analysera tidskrifter eftersom det ofta går att bestämma den population varifrån urvalet inhämtas från. Tidskriften *Socionomen* anser vi är typiskt inom fältet socialt arbete och artiklarna vi har valt ut anser vi är representativa för *Socionomens* texter. Kriteriet meningsfullhet innebär att materialet ska vara tydligt och begripligt, vilket tidskrifter generellt är enligt Bryman (2018:656ff), varför vi tolkar att även tidskriften *Socionomen* ingår i denna generella beskrivning. Däremot kan det vara nödvändigt att ta hänsyn till kontextuella faktorer enligt Bryman (2018:656ff). I denna studie kan det exempelvis handla om det finns en särskild anledning till att någon artikelförfattare framställer en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck på ett särskilt bra eller dåligt sätt. Det kommer vi ha i beaktning vid analys av materialet genom att vara transparenta med vem som är artikelförfattare eftersom artikelförfattarna redan innan de skrev artikeln kan ha intagit ett särskilt ställningstagande till förklaringen till hedersrelaterat våld och förtryck.

4.1.3 Val av urval och tillvägagångssätt

Urvalet vi tagit fram från *Socionomen*, och som är materialet som kommer ligga till grund för denna studie, är fem artiklar från år 2002 samt sju artiklar från år 2018.

Vi har valt att genomföra ett målstyrt urval vilket Bryman (2018:498) menar innebär att urvalet görs utifrån syftet med studien och utifrån möjligheten att besvara studiens frågeställningar. Vi har därmed valt att avgränsa urvalet utifrån studiens syfte och frågeställningar som grund. Den första avgränsningen är ämne, det vill säga att hedersrelaterat våld och förtryck är huvudämnet i alla artiklar. Dessutom bör en person som är utsatt även omnämnas genomgående i artiklarna

för att kunna göra en innehållsrik analys. Den andra avgränsningen är årtal, vilket kommer belysas mer i nästa stycke. Kriteriet om mättnad i materialet har dessutom beaktats. Bryman (2018:506ff) menar att genom att jämföra materialet med avgränsning i studiens syfte och frågeställningar går det att göra en uppskattning om hur mycket material som behövs. Urvalet ska inte vara så litet att det är svårt att uppnå mättnad men heller inte så stort att det blir svårt att genomföra en djupgående analys. Nedan kommer tillvägagångssättet för framtagning av urvalet redogöras för, där även motivering till avgränsningar och icke-avgränsningar samt mättnaden kommer klargöras.

För att få fram materialet krävdes både digitala sökningar samt beställningar från magasin, eftersom tidigare nummer av *Socionomen* endast funnits i tryckt format och nyare nummer i digitalt. Tillslut hade vi en omfattning av artiklar från 2000–2019. En avgränsning av årtal har gjorts utifrån att vi gör en jämförande studie om hur en person som är utsatt framställdes *då* respektive *idag*. En mer konkret avgränsning av årtalen än så gjordes inte från början, eftersom vi inte var säkra på hur många artiklar om ämnet vi skulle finna i varje årtal och om mättnad därför skulle uppfyllas eller inte. För att kunna analysera hur framställningen gjordes *då*, ansåg vi att det var av relevans att finna artiklar skrivna tätt efter morderna på Pela Atroshi (1999) och Fadime Sahindal (2002), eftersom tidigare forskning har visat att det var efter dessa mord som problematiken med hedersrelaterat våld och förtryck uppdagades. På grund av tydlighet började vi med att granska artiklar från de tidigaste helåren, det vill säga 2000 och 2001. Vi insåg att artiklar som behandlade ämnet om hedersrelaterat våld och förtryck samt om en person som är utsatt från dessa åren var få. Efter att däremot ha granskat alla nummer från 2002 i *Socionomen*, insåg vi att det fanns tillräckligt med artiklar om ämnet, för att av det kunna göra en kvalitativ analys. På liknande sätt valde vi att granska det senaste helåret i *Socionomen*, det vill säga 2018, för att kunna analysera hur framställningen görs *idag*. Vi kunde då konstatera, precis som i 2002, att det fanns tillräckligt många artiklar som berörde vårt specifika ämne för att av det kunna göra en kvalitativ analys. Vårt slutgiltiga urval kunde vi därmed tacksamt konstatera fick en avgränsning där två olika helår, det vill säga 2002 och 2018, representerar *då* och *idag*.

I samband med att vi klargjorde för vilka avgränsningar som behövde göras i urvalsprocessen, framkom även vilka avgränsningar som inte behövde göras. Eftersom studien ämnar jämföra hur framställningen av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck görs i kunskapsspridande material, spelar varken författare eller artikeltyp roll eftersom en framställning alltid kommer göras oavsett. Relevant blir istället att se till alla artiklar som publiceras av *Socionomen* och som verkar som kunskapsspridande, där en avgränsning snarare görs utifrån ämnet hedersrelaterat våld och förtryck samt personer som är utsatta.

4.2 Analysmetod

Denna studie är av kvalitativ karaktär. Repstad (2007:13ff) beskriver att en kvalitativ studie utmärks av ett färre antal analysenheter som studeras på djupet. Utifrån det förstår vi att en kvalitativ metod är relevant, eftersom denna studie ämnar till att mer djupgående beskriva hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs i artiklar ur tidskriften *Socionomen*.

En typ av metod inom kvalitativ forskning är kvalitativ innehållsanalys. Hsiu-Fang Hsieh & Sarah E. Shannon (2005:1277ff) beskriver att den kvalitativa innehållsanalysen är en relativt flexibel metod för att analysera innehållet i en text. Studier där den kvalitativa innehållsanalysen används läggs fokus på språkets kommunikativa karaktär, där en klassificeringsprocess i form av kodning samt en identifiering av teman eller mönster görs. Bryman (2018:677f) förklarar att kvalitativ innehållsanalys troligen är det mest använda tillvägagångssättet för kvalitativ analys av dokument.

Hsieh, H-F. & Shannon, S. E. (2005:1277) beskriver att det inom kvalitativ innehållsanalys finns konventionell innehållsanalys, riktad innehållsanalys och summerande innehållsanalys. Vilken typ av kvalitativ innehållsanalys som är relevant för en studie beror på studiens teoretiska intresse. I denna studie används *kvalitativ riktad innehållsanalys*. W. James Potter och Deborah Levine-Donnerstein (1999:262ff) framhäver att den riktade innehållsanalysen har teorin som startpunkt för analysen. Teorin och dess begrepp syftar till att vägleda i utformningen av kodschemat, där operationaliseringar och definitioner av begreppen kan användas för att finna väsentliga koder i materialet. I denna studie kommer de intersektionella teoretiska begreppen *motsatspar* och *stereotyper* användas som vägledning för analysen.

Den kvalitativa riktade innehållsanalysen är i denna studie särskilt relevant för besvarandet av den första och andra frågeställningen gällande hur en person framställs, som är av en beskrivande karaktär. Analysmetoden kan hjälpa till att förstå hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs i tidskriften *Socionomen* genom att granska innehållet och språket i texten. Viktigt att poängtera är att resultat och analys om motsatspar och stereotyper även är av väsentlig betydelse för att kunna besvara den tredje och fjärde frågeställningen, eftersom det ligger till grund för att kunna diskutera och problematisera utifrån intersektionella idéer om makt, kunskap och hegemoni.

Hsieh och Shannon (2005:1283) framhäver väsentlig kritik mot den riktade innehållsanalysen. Genom att teorin ligger till grund för analysen kommer analysen också inta en snäv riktning utifrån teorins ramverk. Det kan leda till att forskare missar andra väsentliga aspekter av fenomenet. Kritiken har tagits i beaktning vid val av teori och teoretiska begrepp i studien. Eftersom vi har valt den intersektionella teorin utifrån hänvisning till tidigare forskning går det att förstå att vi till viss mån förutsätter att intersektionella aspekter går att finna i texterna. Därför blir den riktade innehållsanalysen lämplig för studien eftersom den är vägledande genom att teorin ligger till grund för analysen. Det är däremot viktigt att poängtera att det teoretiska intresset i studien inte är att styra analysen helt och hållet. Eftersom studien ämnar beskriva *hur* en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs bör de teoretiska begreppen endast förstås som utgångspunkter i analysen. Syftet med analysen blir därefter att förstå hur *motsatspar* och *stereotyper* tar sig i uttryck, och där analysen inte är bunden utefter allt för många strikta koder. Det för att analysen inte ska inta en alltför snäv riktning.

4.2.1 Genomförande av analys

Analysen i studien har genomförts utifrån ett kodningsschema som vi tillsammans skapat, med de intersektionella teoretiska begreppen *motsatspar* och *stereotyper* som grund. Eftersom motsatspar och stereotyper är något som skapas och inte explicit behöver framgå i texten,

användes definitioner av begreppen för att kunna skapa koder att leta efter i materialet. För att kunna finna motsatspar letade vi efter kategorier som beskriver personen som är utsatt i texterna. För att kunna finna stereotyper letade vi efter både positiva och negativa egenskaper som en person som är utsatt verkar tillskrivas. För att hålla oss till studiens syfte, låg fokus mestadels på att finna beskrivningar i samband med när en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck omnämndes. Vi analyserade materialet var för sig, för att sedan analysera det tillsammans. Koderna markerades i materialet utifrån färger som vi gemensamt hade kommit överens om att använda (se Bilaga 1).

Efter att ha funnit kategorier och egenskaper i materialet kunde vi urskilja generella och återkommande drag i texterna från 2002 respektive 2018 som skapade motsatspar och stereotyper. De resultaten ställdes sedan i relation till socialt arbete. Vidare gjorde vi en fördjupad analys där framställningarna som vi fick fram av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck kopplades till de intersektionella idéerna om makt, kunskap och hegemoni.

4.3 Trovärdighet, pålitlighet och överförbarhet

Bryman (2018:465ff) beskriver begreppen validitet och reliabilitet inom kvalitativ forskning. Han menar att det finns forskare som hävdar att det är bättre att använda kriterier som tillförlitlighet och äkthet för att bedöma kvaliteten i en kvalitativ forskning, eftersom begrepp som validitet och reliabilitet förutsätter att det endast finns en absolut sanning, vilket forskare inte hävdar finns inom kvalitativ forskning. I denna studie beskriver vi kriteriet tillförlitlighet eftersom det är det kriteriet som är relevant för vår forskning. Kriteriet tillförlitlighet är indelat i delkriterier, vilka är trovärdighet, pålitlighet och överförbarhet. Det är dessa delkriterier vi kommer att behandla nedan för att styrka denna studies kvalitet.

Trovärdighet innebär hur trolig och acceptabel studien är för läsaren. Resultaten i studien kan skapa en trovärdighet genom att forskningen utförts i enlighet med de regler som finns samt om resultaten är rimliga i relation till "verkligheten" (Bryman, 2018:467). Vid arbetet med denna studie har de regler och riktlinjer som vi tagit del av följts. Dessutom har vi skapat oss en förståelse av ämnet genom att granska tidigare forskning, som till viss mån speglar "verkligheten". Utifrån denna förståelse har vi valt teori, metod och material som är av relevans för studiens syfte och frågeställningar, vilket gör att resultatet sannolikt borde vara rimligt i relation till "verkligheten".

Pålitlighet innebär att det bland annat finns en fullständig och tillgänglig redogörelse av forskningsprocessen, som gör att även en annan forskare kan genomföra samma studie och komma fram till liknande resultat (Bryman, 2018:468f). I denna studie har forskningsprocessen noga beskrivits, dels det förarbete som las ner på materialinsamling, dels det arbete vi genomfört inför resultat och analys. Vi har också varit noga med att motivera vårt val av teori, metod och material i relation till syfte och frågeställningar för att säkerställa pålitligheten i studien.

Pålitlighet kan liknas med begreppet reliabilitet (Bryman, 2018:468) och kan ställa frågan om tolkning och subjektivitet hos forskaren. För att stärka reliabilitet måste forskaren sträva efter

att få ett avstånd till fenomenet och i möjligaste mån ta avstånd från egna antaganden och tolkningar. Det är viktigt att ta hänsyn till en forskares förkunskap om fenomenet som ska studeras samt forskarens egen livserfarenhet för att stärka reliabiliteten (Ruth, 1991:283). Vi kommer i denna studie inte helt kunna ta avstånd från våra egna antaganden och tolkningar, eftersom vi kan ha med oss en viss förförståelse av ämnet i form av omedvetna fördomar och antaganden från media och politik. Dessutom, eftersom vi förhåller oss utifrån ett intersektionellt perspektiv i denna uppsats, är det också av vikt att beskriva vår position som vita, utbildade medelklasskvinnor. Dessa positioner kan göra att våra antaganden av "verkligheten" kan återspeglas i denna studie, vilket vi är medvetna om.

Kriteriet överförbarhet behandlar frågan om innehållet i en studie är överförbart på andra miljöer (Bryman, 2018:467f). Eftersom denna studie endast behandlar artiklar ur tidskriften *Socionomen*, vilket kan anses vara ett relativt litet och begränsat urval, är det svårt att överföra resultaten till hela det sociala arbetets fält. Eftersom *Socionomen* däremot är den ledande tidskriften inom socialt arbete tolkar vi ändå att det resultat vi får fram är överförbart till socialt arbete, och som kan säga något om hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs. Tidigare forskning visar att det finns en förändring i sättet att förklara hedersrelaterat våld och förtryck och en person som är utsatt i form av att mer intersektionella förklaringar används idag. Om vi finner resultat som stämmer överens med tidigare forskning, som representerar en verklig bild av fenomenet, anser vi att det är mer möjligt att överföra resultaten till andra omgivande texter inom socialt arbete än endast *Socionomen*. Vidare är studien överförbar ur den aspekten att vi har använt oss av den intersektionella teorin som grund för analysen. Peter Esaiasson (2017:159) menar att genom att analytiskt generalisera till en teori lyfts allmängiltiga aspekter fram som kan förväntas säga något väsentligt om också övriga närliggande fenomen eller fall i liknande material.

4.4 Etiska överväganden

Vårt material består av text och därav aktualiseras vissa etiska aspekter. Som tidigare berörts, betyder en textanalys att vi subjektivt tolkar texten. Det är därför viktigt att ha i beaktning och tydliggöra att det finns risk för att våra egna värderingar och antaganden utifrån våra maktpositioner i samhället kan överskugga analysen. Debatten om hedersrelaterat våld och förtryck är idag polariserad och ämnet i sig kan väcka starka känslor hos människor. Dessutom visar tidigare forskning på att en debatt som tagit rasistiska uttryck har varit dominerande under en längre period. Denna rasistiska diskurs vill vi som författare undvika i största möjliga mån för att visa en medvetenhet och för att undvika att reproducera samma kränkande språk. Det har vi haft i åtanke vid val av skrift, formulering och begrepp i studien. Vi har till exempel valt att inte använda vissa stigmatiserade, laddade eller uteslutande begrepp som "offren" och "hedersrelaterat våld"/"hedersvåld", för att istället använda mer vad vi anser mer neutrala och inkluderande begrepp som "en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck" och "hedersrelaterat våld och förtryck".

5. RESULTAT OCH ANALYS

I detta avsnitt presenterar vi studiens resultat och analys. Resultatet och analysen följer en struktur utifrån studiens fyra frågeställningar. Det intersektionella teoretiska ramverket har genomgående använts för att genomföra analysen. I de två första frågeställningarna, som handlar om framställning i artiklarna från 2002 respektive 2018, har fokus lagts på de teoretiska begreppen *motsatspar* och *stereotyp*, genom att se till de kategorier och egenskaper vi kunnat finna i materialet. Där har vi varit sparsamma med hänvisning till tidigare forskning samt resterande delar av teorin. I den tredje frågeställningen behandlas resultaten från den första och andra frågeställningen vidare genom att de jämförs med varandra. Vi kopplar det till socialt arbete samt anknyter till tidigare forskning. Den fjärde frågeställningen behandlar resultatet från de tidigare frågeställningarna utifrån de intersektionella idéerna om makt, kunskap och hegemoni samt anknyter även här till tidigare forskning. Vår studie är alltså byggd som en tvåstegsraket där de två första frågeställningarna är mer beskrivande medan den tredje och fjärde frågeställningen är mer fördjupande.

5.1 Hur framställs en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i materialet från år 2002?

I den här delen presenteras det analyserade resultatet ur materialet från 2002. Resultatet presenteras utifrån rubrikerna *motsatspar* samt *stereotyper*. Fem artiklar har legat till grund för analysen från 2002. Artikel 1⁵ av Astrid Schlytter skriver om tvångsäktenskap och beskriver det främst utifrån kulturella förklaringar. Artikel 2⁶ av Masoud Kamali berör mordet på Fadime Sahindal och kritiserar socialtjänstens traditionella och ”kulturessentialistiska” sätt att arbeta. Artikel 3⁷ av Lars Johansson behandlar det hedersrelaterade förtrycket och våldet ur kulturella förklaringar och menar hur förtrycket är Sveriges största jämställdhetsfråga. Artikel 4⁸ av Ali Ronnby och Geza Nagy skriver angående Masoud Kamalis artikel och förklarar våldet utifrån att hedersmord är ett uttryck för grupptricket i kulturer där upprätthållandet av familjens och överhuvudets heder överskuggar det mesta. Artikel 5⁹ presenterar en intervju med en kille från Teheran som lever i en hederskontext.

5.1.1 *Motsatspar*

Efter en analys av artiklarna från 2002 tolkar vi att en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs utifrån etnicitet, i det här fallet ”invandrare”, samt kön, i det här fallet ”flickan”. Allra vanligast är att både kön och etnicitet kombineras i framställningen av personen som är utsatt, där vi tolkar att resultatet blir ”invandrarflickan”. ”Kvinnor”, ”pojkar”, ”söner” och ”invandrarkillar” är också personer som ett fåtal gånger framställs som utsatta, men inte i samma utsträckning som ”invandrarflickan”. Därför har vi lagt fokus på ”invandrarflickan” i analysen. Framställningen av ”invandrarflickan” menar vi görs på olika

⁵ *Arrangerade äktenskap/tvångsäktenskap i Sverige*, tidskrift 2002:3

⁶ *Kulturessentialism och ”hedersmord”*, tidskrift 2002:3

⁷ *Utsatta invandrarflickor: Avgörande livsfrågor i fokus*, tidskrift 2002:3

⁸ *Kulturella förklaringar till hedersmord är inte kulturrasism*, tidskrift 2002:4

⁹ *Killar ska tåla mycket: en pojke från Teheran och hans möte med Sverige*, tidskrift 2002:3

sätt, vilket förklaras nedan. Först presenteras exempel på hur etnicitet är centralt i beskrivandet av en person som är utsatt. Därefter beskrivs hur kön blir centralt. Till sist presenteras exempel utifrån både kön och etnicitet, det vill säga "invandrarflickan".

För att skapa en förståelse av vår tolkning av hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs utifrån etnicitet i form av "invandrare" går det att se till vilken utgångspunkt artiklarna tar. I 4 av 5 artiklar¹⁰ finns det en kulturell och etnisk utgångspunkt vid beskrivandet av personer som lever under hedersrelaterat våld och förtryck. I dessa artiklar förekommer även föreställningar om svenskhet och icke-svenskhet i fråga om heder, där det görs skillnad på det svenska samhället respektive det icke-svenska samhället. Nedan exemplifieras det här.

Exempel 1: Långsiktigt ligger troligen lösningen i att invandrarna inte isoleras i vårt samhälle. (artikel 4, 2002:4, s. 37)

Exempel 2: Sammantaget utgör förtrycket, som många invandrarflickor och unga kvinnor utsätts för, utan tvekan vår tids största jämställdhetsfråga. (artikel 3, 2002:3, s. 16)

Exempel 1 visar hur "invandrarna" ställs i motsats till "vårt samhälle", som vi tolkar syftar till det svenska. Exempel 2 pekar på liknande, men där det är "invandrarflickor" som ställs mot det svenska samhället i form av uttrycket "vår tids största jämställdhetsfråga".

Ett ytterligare argument för varför en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck enligt vår tolkning framställs utifrån etnicitet går att finna i hur personen beskrivs i en av artiklarna¹¹. Till skillnad från de andra fyra artiklarna, har denna en utgångspunkt som kritiserar de kulturella och etniska grunderna till heder. Trots att artikeln inte explicit benämner en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, förstår vi att en tolkning av hur personen framställs ändå kan göras eftersom artikeln beskriver en generell bild av heder och vilka som befinner sig i det. Hur en beskrivning av en person som befinner sig i heder görs utifrån kultur och etnicitet är till exempel genom kategorier som "invandrare", "personer med utländsk bakgrund" och "personer med sina rötter i andra kulturer". Dessa förstår vi dock omnämns i en kritisk kontext eftersom författaren sätter kategorierna inom citattecken, vilket går att se i exempel 3.

Exempel 3: Dessa människor som allmänt kallas för att för "invandrare", "personer med utländska bakgrund", "utlänningar", "personer med rötter i andra kulturer"... (artikel 2, 2002:3, s. 12)

Vi tolkar att artikeln intar ett kritiskt förhållningssätt genom att påpeka hur allmänheten står för begreppen, och inte författaren. Däremot, senare i texten, används kategorier som "invandrargrupperna", "klienter med invandrarbakgrund", "invandrarfamiljer" och "ung kvinna" i beskrivandet av en person som befinner sig i heder utan ett kritiskt förhållningssätt.

¹⁰ Artikel 1, 2002:3, artikel 3, 2002:3, artikel 4, 2002:4 och artikel 5, 2002:3

¹¹ Artikel 2, 2002:3

Oavsett om kategorierna är i en kritisk kontext eller inte, bidrar varje benämning av en kategori till att spä på föreställningar om "invandrarflickan" som en person som är utsatt.

För att visa hur kön, i form av kategorin "flickan", genomsyrar alla artiklar vid framställningen av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, redovisas exempel på hur vi förstår att "flickan" beskrivs som en person som är utsatt i texterna. I samtliga artiklar omnämns kategorierna "flickor"/"flicka"/"unga kvinnor"/"dottern" allra flest gånger i samband med beskrivningen av en person som är utsatt.

Exempel 4: Var och en, som möter en flicka som vill tala om det förtryck hon utsätts för... (artikel 3, 2002:3, s. 17)

Exempel 5: ...att flickor/kvinnor många gånger känner sig tvungna att ingå äktenskapet... (artikel 1, 2002:3, s. 8)

I exempel 4 och 5 benämns "flicka" och "flickor/kvinnor" i samband med beskrivningar av förtryck och tvång, vilket gör att vi förstår att det är en person som är utsatt.

För att ytterligare redogöra för hur "flickan" framställs som en person som är utsatt exemplifieras de motsatspar som förekommer i texterna. Exempelen visar på kategorier där "familjefadern" och "männen" ställs i motsats till "döttrar", "dottern" och "flickan". I flera artiklar går det att finna exempel på hur männens eller fädernas förtryckande gentemot deras flickor/döttrar beskrivs, där vi förstår att dottern ställs i motsats till mannen, och då blir en person som är utsatt. Nedan redovisas dessa exempel.

Exempel 6: Förlorar familjefadern sin heder på grund av att hustru eller döttrar inte följer den sexuella lydnaden, kan grupptricket få honom att begå ett hedersmord. (artikel 4, 2002:4, s. 38)

Exempel 7: Familjefadern har en särskild ställning i detta system. Hans uppgift är att ha försörjningsansvaret för familjen och det är han som ska bestämma med vilken man dottern ska gifta sig. (artikel 4, 2002:4, s. 37)

Exempel 8: Det är männens skyldighet att bestraffa flickan om hon inte är eller verkar vara oskuld längre... (artikel 1, 2002:3, s. 9)

Efter att ha visat hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs utifrån etnicitet respektive kön, redovisas till sist en framställning utifrån en kombination av etnicitet och kön, i form av "invandrarflickan". Samtliga artiklar innehåller kategorier som går att härleda till "invandrarflickan". Det är sällan kategorierna är explicita på det sättet att det går att förstå att det handlar om en person som är utsatt genom att endast se till kategorin. Det enda exemplet på en explicit kategori går att finna i en artikel¹² där "utsatta invandrarflickor" och "utsatta flickor" omnämns tre gånger. Vidare finns det exempel på allt fler implicita kategorier av en person som är utsatt där vi själva har gjort tolkningen att personen är utsatt. Dessa kategorier ser olika ut men är utifrån vår tolkning synonyma med varandra och kan samlas under kategorin "invandrarflickan".

¹² Artikel 3, 2002:3, s. 18

Exempel 9: ...eller när 'flickor i Sverige med invandrarbakgrund' får resa till sitt eller föräldrarnas hemland för att introduceras för en blivande make. (artikel 1, 2002:3, s. 8)

Exempel 10: Nej, det är inget kul med invandrantjejer, föräldrarna vaktar de... (artikel 5, 2002:3, s. 19)

Exempel 9 och 10 belyser kategorierna "invandrarflickor", "flickor i Sverige med invandrarbakgrund" och "invandrantjejer", vilket vi förstår är personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck eftersom de benämns i meningar eller sammanhang där de är förtryckta eller utsatta i former av kontroll och makt, som till exempel tvångsäktenskap.

Som ovan nämnts är "flickor"/"flicka"/"unga kvinnor"/"dottern" vanligt förekommande i artiklarna. Trots att kategorierna i sig inte inkluderar aspekter av etnicitet, är det ändå möjligt att argumentera för en framställning av personer som är utsatta utifrån "invandrarflickan" eftersom "flickor"/"flicka"/"unga kvinnor"/"dottern" ofta omnämns i samband med en diskussion angående kultur och etnicitet. Exempel 11 visar på hur det kan se ut när "flickan", i olika synonyma benämningar, omnämns på detta sätt.

Exempel 11: I vissa medelhavskulturer och i Främre Orienten är begrepp som heder och skam oerhört viktiga i värdesystemen... Hans uppgift är att ha försörjningsansvaret för familjen och det är han som ska bestämma med vilken man dottern ska gifta sig. (artikel 4, 2002:4, s. 37)

Sammanfattningsvis har vi kunnat redovisa för hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck främst framställs utifrån kön och etnicitet, det vill säga utifrån kategorier som "flickan", "invandrare" och "invandrarflickan". Framställningen görs dels genom explicita uttryck där "flickan", "invandrare" och "invandrarflickan" definieras som utsatt, dels genom en mer implicita uttryck av en genomgående föreställning om svenskhet och icke-svenskhet i artiklarna samt av motsatspar där förövaren är en man och dottern är personen som är utsatt.

5.1.2 Stereotyper

Nedan redovisas och diskuteras för de mest förekommande framställningarna av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, där implicita egenskaper skapar en stereotyp bild av personen. Till en början presenteras exempel på hur vi har tolkat att en person som är utsatt framställs som ett "offer" samt objektifieras, där hen blir svag och passiv. Exempel på motsatsen presenteras också men utgör inte en lika stor del, då egenskaper som svag och passiv är mer genomgående i alla artiklar. Sedan presenteras exempel på och en diskussion av våra tolkningar av hur personen framställs som problematisk för Sverige.

Vi tolkar att en person som är utsatt framställs i artiklarna som ett "offer" där personen enligt oss således framställs som svag och passiv. Ett första belägg för det är hur ordet "förtryck" används i samband med framställningen av "invandrarflickan", vilket exempel 12 och 13 visar.

Exempel 12: Jag ska inte räkna upp alla de konkreta sätt varpå unga invandrarflickor och kvinnor förtrycks. En sådan redovisning är värd en egen artikel och kräver ett större utrymme. (artikel 3, 2002:3, s. 16)

Exempel 13: Samtidigt utgör förtrycket, som många invandrarflickor och unga kvinnor utsätts för... (artikel 3, 2002:3, s. 16)

En frekvent användning av "förtryck" reproducerar bilden av en person som är utsatt som ett "offer", där det förstås att hen är i en underordnad position. En sådan bild av personen kan bidra till framställningen av hen som en svag och passiv person utan handlingskraft.

Ett andra belägg för hur vi tolkar att en person som är utsatt framställs som ett "offer" är hur samtliga artiklar beskriver en person som är utsatt i kombination med hur förtrycket och våldet tar sig i uttryck, som exemplen nedan visar.

Exempel 14: Alla sådana exempel handlar om direkta hinder mot flickors fri- och rättigheter och om männens kontroll över unga kvinnors sexualitet. (artikel 3, 2002:3, s. 16)

Exempel 15: Vidare anses flickorna vara särskilt beroende av att gifta sig för att klara sig ekonomiskt. (artikel 1, 2002:3, s. 8)

Exempel 16: Det är ett sätt att leva, vilket påverkar barnen, framförallt flickorna, sedan barnsben och kan innebära att deras handlingsramar är synnerligen begränsade och att livet är ytterst kringskuret. (artikel 1, 2002:3, s. 9)

Exempel 17: Hans uppgift är att ha försörjningsansvaret för familjen och det är han som ska bestämma med vilken man dottern ska gifta sig. (artikel 4, 2002:4, s. 37)

Exempel 14 visar hur förtrycket och våldet handlar om männens kontroll över unga kvinnor. Exempel 15 visar hur flickan framställs vara i en sorts beroendeställning för att kunna försörja sig i samband med tvångsgifte. Till sist visar exempel 16 och 17 på hur våldet begränsar handlingsutrymmet för flickorna där exempel 16 explicit uttrycker det, medan exempel 17 implicit uttrycker det i den bemärkelsen att hon inte har någon talan eller handlingsutrymme i vem hon ska gifta sig med. Trots att exemplen eventuellt representerar en verklig bild av våldet, anser vi att det reproducerar bilden av personen som utan agens och handlingskraft, eftersom hon blir till ett "offer" av männens kontroll och makt över dem.

Ett tredje belägg för hur vi tolkar att en person som är utsatt framställs som ett "offer", är att hen benämns i en kontext om socialtjänsten.

Exempel 18: En del av dessa grupper invandrare hamnar av diverse orsaker i ekonomiska och sociala svårigheter som tvingar dem till ganska långvariga kontakter med de svenska myndigheterna i allmänhet och socialtjänsten i synnerhet. (artikel 2, 2002:3, s. 12)

Exempel 19: ...'personer med sina rötter i andra kulturer', och så vidare utgör idag en stor del av de aktuella ärendena på kommunernas socialtjänst. (artikel 2, 2002:3, s. 12)

Exempel 20: Ett tjugotal kvinnojourer i hela landet har hjälpt 2-8 kvinnor vardera att lämna familjen och fått skyddad ny identitet på annan ort. (artikel 4, 2002:4, s. 38)

Uttalanden som "långvariga kontakter" och "utgör idag en stor del av" i exempel 18 och 19 menar vi förstärker framställningen av personen som ett "offer", trots att det kan vara en korrekt

beskrivning av verkligheten. Vidare beskrivs i exempel 20 hur hon “får” hjälp, snarare än “tar” hjälp själv, vilket förstärker bilden av henne som svag och passiv.

Ett fjärde och sista belägg för hur vi tolkar att en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck tillskrivs implicita, stereotypa egenskaper som svag och passiv, är hur hen objektifieras snarare än framställs som “offer”. Belägget utgår från ett mer övergripande perspektiv, där språket inte är i fokus på samma sätt. Efter att ha läst igenom alla artiklar från 2002 förstår vi att personen sällan kommer till tals själv. Det skrivs istället om personen och dennes upplevelser utifrån någon annans perspektiv, det vill säga författarnas perspektiv. Det visar hur vi anser att en person som är utsatt fråntas sin subjektivitet och sitt tolkningsföreträde genom att andra personer skriver om dennes erfarenheter och förståelser. I förlängningen menar vi att det upprätthåller och reproducerar föreställningar om en person som är utsatt som svag och passiv eftersom denne fråntas sin agens och auktoritet.

Belägg för hur vi tolkar att en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs utifrån stereotypa egenskaper som svag och passiv utifrån objektifiering och föreställningar om henne som ett “offer” har ovan presenterats. Det finns många återkommande exempel på detta i artiklarna, dock finns det även exempel på det motsatta: det vill säga att en person som är utsatt är en subjektiv och autonom varelse med agens och handlingskraft.

Exempel 21: Samtidigt vill jag hävda att i de kulturer där sådant specifikt förtryck sker så är det allt fler flickor och unga invandrarkvinnor som reagerar mot hur de behandlas. (artikel 3, 2002:3, s. 16)

Exempel 22: Antalet flickor, som inte bara vill samtala om hur de har det utan som också vägrar att finna sig i förtrycket, blir också stadigt allt fler. (artikel 3, 2002:3, s. 16)

Exempel 21 och 22 visar hur “flickor” och “unga invandrarflickor” framställs som starka och handlingskraftiga eftersom de “reagerar mot hur de behandlas” samt “vägrar finna sig i förtrycket”.

Vidare till hur vi tolkar att en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs som problematisk för Sverige. Två huvudsakliga belägg kan presenteras för denna tolkning. För det första finns det några exempel på explicita uttryck i texten där personen framställs som problematisk, det vill säga när ordet “problem” används. I två olika artiklar uttrycks “unga invandrarflickor och deras problem” (artikel 3, 2002:3, s. 16) samt “invandrargruppernas problem” (artikel 2, 2002:3, s. 14) i samband med hedersrelaterat våld och förtryck. För det andra tolkar vi att Sverige framställs som ett idealland där “invandrarflickan” som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck inte passar in i Sveriges idealtyp och därför anses som svårbegriplig och problematisk, vilket exemplifieras nedan.

Exempel 23: Sammantaget utgör förtrycket, som många invandrarflickor och unga kvinnor utsätts för, utan tvekan vår tids största jämställdhetsfråga. (artikel 3, 2002:3, s. 16)

Exempel 24: I Västeuropa hyllar vi numera den individuella friheten. Hos Rahmis [Fadimes pappa] släkt gäller inte detta. (artikel 4, 2002:4, s. 38)

Exempel 25: I vissa medelhavskulturer och i Främre Orienten är begrepp som heder och skam oerhört viktiga i värdesystemen.... I största delen av Europa är detta numera helt otidsenligt och uppfattas som grymt medeltida. (artikel 4, 2002:4, ss. 37-38)

I exempel 23 tolkar vi att "vår", som ställs i motsats till "invandrarflickor", refererar till Sverige. Sverige framställs som ett jämställt land där hedersrelaterat våld och förtryck är den största socialpolitiska utmaningen. I exempel 24 och 25 ställs Västeuropa och Europa i motsats till Fadimes pappa (som kommer från Turkiet), medelhavskulturer och Främre Orienten. Västeuropa och Europa tolkar vi framställs som bättre i den bemärkelsen att den individuella friheten hyllas samt att heder och skam är otidsenligt och medeltida.

Sammanfattningsvis har vi kunnat redovisa för hur vi, utifrån vår tolkning, kan förstå att en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs som ett "offer" samt objektifieras, vilket gör att hen implicit tillskrivs de negativa egenskaperna svag och passiv. Det görs dels genom en beskrivning av personen som förtryckt, kontrollerad och utan handlingsutrymme, dels genom en beskrivning av hur personen "får" hjälp, snarare än "tar" hjälp. Till skillnad från det visar resultatet även på några, men få, exempel där en person som är utsatt framställs som stark och handlingskraftig. Till sist presenteras exempel på hur personen framställs som problematisk för Sverige. Det görs genom att hen dels beskrivs i samband med ordet "problem", dels beskrivs i en kontext där Sverige framställs som ett idealland och där en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck inte passar in i Sveriges idealtyp och därför anses som svårbegriplig och problematisk.

5.2 Hur framställs en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i materialet från år 2018?

I den här delen presenteras det analyserade resultatet ur materialet från 2018. Resultatet presenteras utifrån rubrikerna motsatspar samt stereotyper. Sju artiklar har använts för analysen av 2018. Artikel 6¹³ av Margareta Hydén som poängterar hur empiriskt grundad forskning om hedersrelaterat våld och förtryck behöver utvecklas. I artikel 7¹⁴ av Rúna í Baianstovu försvarar hon sig mot kritiken av hennes nyligen publicerade bok. I artikel 8¹⁵ av Siv-Britt Björktomta besvarar hon kritik och bemöter med argument för den forskning som hittills har genomförts. Artikel 9¹⁶ av Astrid Schlytter och Devin Rexvid kritiserar Rúna í Baianstovus bok samt diskuterar deras uppfattning av vissa fakta inom hedersrelaterat våld och förtryck. I artikel 10¹⁷ av Rúna í Baianstovu bemöter hon kritiken som tagits upp gällande hennes bok. I artikel 11¹⁸ av Mehrdad Darvishpour skriver han om hur ett antirasistiskt feministiskt och intersektionellt tankesätt behövs för att öka socialtjänstens insats mot hedersrelaterat våld och förtryck. I artikel

¹³ *Okunskap kring hedersvåld*, tidskrift 2018:3

¹⁴ *Rúna í Baianstovu bemöter Margareta Hydéns kritik av boken Heder: Hedersrelaterat våld, förtryck och socialt arbete*, tidskrift 2018:5

¹⁵ *Siv-Britt Björktomta svarar Margareta Hydén som i kritiken efterlyser empirisk forskning för hedersrelaterat våld och och uppbrottsprocessen samt socialarbetare i frontlinjen*, tidskrift 2018:5

¹⁶ *En tendentiös och vilseledande ansats till frågan om heder, inleder forskarna följande text*, tidskrift 2018:5

¹⁷ *Rúna í Baianstovu bemöter Astrid Schlytters och Devin Rexvids recension*, tidskrift 2018:5

¹⁸ *Behov av antirasistiskt feministiskt perspektiv vid hantering av hedersförtrycket*, tidskrift 2018:7

12¹⁹ av Rína í Baianstovu bemöter hon slutligen kritik samt beskriver hur samhället ska hantera hedersrelaterat våld och förtryck.

5.2.1 Motsatspar

I de flesta artiklar förstår vi hur författarna har tagit hänsyn till fler olika maktordningar när en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck beskrivs genom att se till vilka kategorier författarna använder sig av. Vid kodningen uppkom det flera framställningar av personen utifrån artiklarna från 2018. Först presenteras exempel på en framställning av personen utifrån neutrala begrepp. Därefter redogörs det för hur personen framställs utifrån ålder och kön, för att slutligen redovisa ett mer intersektionellt förhållningssätt där fler kategorier än endast ålder och kön innefattas.

De kategorier som ofta benämns vid beskrivning av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck är enligt vår tolkning neutrala begrepp som omfattar personer oavsett klass, kön, ålder, sexualitet, funktionsförmåga och etnicitet. Exempel nedan visar det här.

Exempel 1: Det är möjligt att en traditionell hedersmoral kan vara funktionell för den enskilde... (artikel 6, 2018:3, s. 79)

Exempel 2: ...sämre hjälp och stöd till våldsutsatta personer... (artikel 7, 2018:5, s. 46)

Exempel 3: ...erbjuda våldsutsatta personer välfungerande stöd. (artikel 7, 2018:5, s. 46)

I exempel 1, 2 och 3 sätts kategorierna "den enskilde" och "personer" i kontext med utsatthet, våld och heder. Utifrån det förstår vi att "den enskilde" eller "personer" är personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Vi har däremot även kunnat utläsa mindre neutrala beskrivningar av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. I de flesta artiklar är kategorier kön och ålder framträdande i beskrivningen av en person som är utsatt. Genom exemplen nedan går det att se hur ålder eller kombinationen av kön och ålder är närvarande i beskrivningen av en person som är utsatt, medan andra kategorier som klass och etnicitet är frånvarande.

Exempel 4: ...de unga kvinnor och män som lämnat sina familjer för att leva sitt liv på något annat än en traditionell hedersmoral. (artikel 6, 2018:3, s.80)

Exempel 5: ...unga människor som är offer för hedersrelaterat våld och förtryck. (artikel 7, 2018:5, s. 47)

Exempel 6: ...ungdomar som utsatts för kontroll, hot och även våld kopplat till en hedersproblematik. (artikel 8, 2018:5, s. 48)

Exempel 7: Man kan inte förneka att hedersvåld är en specifik form av våld mot kvinnor (och ibland mot pojkar)... (artikel 11, 2018:5, s. 69)

¹⁹ Slutord samt replik till Mehrdad Darvishpour, 7/2018, tidskrift 2018:8

I exemplen ovan framställs personen som är utsatt främst som ung/ungdom och som flicka/kvinna, och ställs i motsats till vuxen och man, där vi förstår att de är utsatta.

En ytterligare framställning av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck görs i en av artiklarna, där vi menar att det är svårt att säga om framställningen är mer eller mindre neutral.

Exempel 8: ...där man underskattar den extra utsatthet som många flickor och kvinnor, inte minst med utländsk härkomst befinner sig i på grund av klasspositionen, etnisk status och hårdare patriarkala bakgrunder. (artikel 11, 2018:5, s. 69)

Exempel 9: Men flickornas och kvinnornas utsatthet inom många invandrarfamiljer är mycket mer omfattande och utgörs inte enbart av det hedersrelaterade våldet. Klasspositionen, etnicitet, ålder, sexuell läggning och funktionsförmåga påverkar risken för utsatthet för våld i nära relationer, även bland utrikes födda familjer. (artikel 11, 2018:5, s. 69)

Exemplen ovan tyder på en bredare och mer intersektionell beskrivning genom användningen av kön, klass och etnicitet i exempel 8 och fler intersektionella kategorier i exempel 9. Det går däremot att utläsa hur beskrivningen begränsas i den bemärkelsen att personen förutsätts vara en "flicka" eller "kvinna" (och inte man) och även utifrån etnicitet genom att uttryck som "utländsk härkomst", "invandrarfamiljer" och "även bland utrikes födda familjer" används. Kategorin "invandrarfamilj" menar vi utgör en del av motsatsparet "svensk familj". På så sätt tolkar vi att en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck inkluderas inom invandrarfamiljer och inte i svenska familjer.

Ur samma artikel framgår ett kritiskt förhållningssätt till en användning av kategorier som kön eller etnicitet, genom att använda begrepp som "utsatta flickor" inom citattecken (artikel 11, 2018:5, s. 69), eller genom att belysa hur en benämning av hedersvåld och förtryck som en enbart etnisk eller kulturell fråga leder till stigmatisering och hur ett intersektionellt perspektiv behövs för att betona maktkonflikter. Det menar vi tyder på en medvetenhet och en mer inkluderande syn på vem som innefattas inom gruppen personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Exempel 10: Att reducera hedersvåldet till en etnisk och kulturell fråga riskerar dessutom inte bara att stigmatisera och ökar fördomar mot människor med annan etnisk och "kulturell" bakgrund. (artikel 11, 2018:5 s. 69)

Exempel 11: Därför betonar jag ett intersektionellt perspektiv som fokuserar på en intensifierad maktkonflikt inom olika familjekonstellationer. (artikel 11, 2018:5, s. 69)

Sammanfattningsvis har vi sett hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck ibland framställs utifrån neutrala begrepp, där det går att förstå att alla människor inkluderas oavsett kön, klass eller etnicitet, ibland beskrivs som ung och som flicka, där kategorier som klass och etnicitet ofta saknas. Dessutom har vi förstått att det finns ett kritiskt förhållningssätt till kategorier som kön och etnicitet genom dels en stor avsaknad av etnicitet i beskrivningar, dels genom att en författare explicit kritiserar beskrivningar som innehåller etnicitet och istället förespråkar att ett intersektionellt perspektiv behövs för att synliggöra fler maktstrukturer.

5.2.2 Stereotyper

Nedan redovisas och diskuteras för de mest förekommande framställningarna av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, där implicita egenskaper skapar en stereotyp bild av personen. Först exemplifieras ett kritiskt förhållningssätt mot stereotyper. Därefter redovisas en stereotyp framställning av personen som dels passiv och ensam, dels som en person som har möjligheter, rättigheter och som är inkluderad.

I de flesta artiklar har vi kunnat utläsa ett explicit kritiskt förhållningssätt till att använda begrepp som riskerar att stereotypifiera både det hedersrelaterade våldet och förtrycket i sig men också personen som är utsatt, på ett sätt som är problematisk och leder till rasism. Det tyder på ett medvetet förhållningssätt i artiklarna, vilket gör att vi till viss del förutsätter att stereotypifiering utifrån etnicitet inte borde förekomma i artiklarna. Nedan är exempel från två olika artiklar.

Exempel 12: När så sker, tenderar mäns våld mot kvinnor, vuxnas våld mot barn, eller andra former av våld i nära relationer, att tolkas som hedersrelaterade om berörda personer har bakgrund i Medelhavsområdet, Asien eller Afrika - oavsett våldets egentliga motiv och mekanismer. Terminologin riskerar då att missbrukas på ett rasistiskt och stereotyp vis. (artikel 7, 2018:5, s. 46)

Exempel 13: ...att en stereotyp och stigmatiserande bild av invandrarfamiljer och begreppet heder som ofta kopplas ihop är problematisk. (artikel 11, 2018:7, s. 69)

I flertalet artiklar²⁰ används namn som Fadime Sahindal, Pela Atroshi, Maisan "Sara" Abed Ali och Abbas Rezai för att beskriva en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Utifrån Eldéns (2014:145) resonemang i tidigare forskning går det att förstå hur Fadime Sahindal blev en stereotyp för att definiera en person som är utsatt. Utifrån det förstår vi hur en person som blivit utsatt fortfarande tillskrivs egenskaper som hör samman Fadime Sahindal. I exempel 14 visas hur Fadime har fått representera en stereotyp bild av en person som är utsatt.

Exempel 14: Detta för att hon anser att 'hedersbegreppet är en rasistisk stereotyp'. Hedersrelaterat våld och förtryck är för Baianstovu knutet till mordet på de två unga kvinnorna Pela Atroshi och Fadime Sahindal samt på den unge mannen Abbas Rezai. (artikel 9, 2018:5, s. 50)

Artikeln, som exemplet är taget ur, har ett genomgående kritiskt förhållningssätt till Baianstovus bok, vilket gör att vi tolkar hur det även finns ett kritiskt förhållningssätt till stereotyperna Pela Atroshi, Fadime Sahindal och Abbas Rezai som Baianstovu verkar utgå ifrån enligt exempel 14. I och med att artikeln förhåller sig kritisk förstår vi också att det betonar vikten av att anta ett kritiskt förhållningssätt till användningen av dessa stereotypa namn, eftersom det riskerar att beskrivningen blir alltför homogen och enhetlig.

Trots det kritiska förhållningssättet till stereotypifiering går det ändå i artiklar att utläsa hur en person som är utsatt framställs utifrån ett fåtal negativa egenskaper.

²⁰ artikel 6, 2018:3, s. 78; artikel 9, 2018:5, s. 50; artikel 7, 2018:5, s. 54

Exempel 15: ... visar att samhället har blivit bättre på att ge hjälp till utsatta, men också att grupper av utsatta står utanför hjälpsystemen. (artikel 12, 2018:8, s. 44)

Exempel 16: I ett sekulärt individbaserat samhälle som det svenska är hedersmoralen dock helt dysfunktionell. I vårt samhälle har individen makt och ansvar över sitt eget liv och fattar sina egna beslut, inte familjen eller klanen. (artikel 3, 2018:3, s. 79)

I exempel 15 och 16 framställs, enligt vår tolkning, personen som passiv. Det görs genom en beskrivning av personen som hjälpbehövande i relation till samhället där det är samhället som ger hjälpen till hen. Vi tolkar exempel 15 som ett uttryck för hur samhället ansvarar för personen och är den som ska tilldela hjälpen till hen istället för att personen aktivt tar hjälp. Att personen överhuvudtaget beskrivs i sammanhang med hjälpsystem gör att hen kan uppfattas som utsatt eftersom hjälpsystemets uppdrag är att verka som ett yttersta skyddsnät för personer som är de mest utsatta i samhället. I exempel 16 förstår vi att "vårt" samhälle, ett individbaserat samhälle, står i relation till "det andra" samhället där hedersmoral finns och där individen inte har samma makt och ansvar över sitt eget liv. Vi drar slutsatsen att personen dels lever i "ett annat" samhälle än det individbaserade svenska, dels lever där familjen eller klanen har makt och ansvar över individen. Därmed förstår vi utifrån både exempel 15 och 16 hur personen som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs som passiv, svag och ensam i relation till kollektivet i form av både familjen/klanen och samhället i form av det svenska hjälpsystemet.

Trots att exempel visat hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck tenderas att framställas som passiv, svag och ensam, har vi även kunnat finna exempel på motsatsen utifrån positiva egenskaper.

Exempel 17: Efter ett uppbrott från familjen ska flickorna, och även pojkarna, forma en ny identitet och hitta sin egen plats i tillvaron. Ungdomar, och vuxna, som har lämnat starka normsystem och även varit utsatta för hot och olika former av våld behöver hjälp att bygga upp nya sociala nätverk som kan ersätta en förlorad familjetillhörighet. (artikel 8, 2018:5, s. 49)

Exempel 18: Friheten att själv välja vänner och pojkvän hade ett pris och de som tvingats lämna sin familj för att söka skydd bar på en stor sorg och smärta. En smärta som för några blev så starka att de återvände hem, trots att detta innebar att de på nytt skulle bli kontrollerade och riskerade att utsättas för våld, kanske även tvångsäktenskap. (artikel 8, 2018:5, s. 49).

Exempel 19: I analysen synliggörs tjejernas möjlighet och begränsningar när det gällde att kunna välja sitt eget liv samt de svårigheter ett uppbrott från familjen innebar. (artikel 8, 2018:5, s. 49)

I exempel 17 och 18 framställs personen istället som stark och agerande i form av att det finns de som har kunnat lämna familjer trots deras svåra utsatthet i form av hot och våld. Genom att beskriva hur ett uppbrott från familjen är komplicerat och ger konsekvenser går det också att tolka hur en person som är utsatt behöver vara psykiskt stark för att lyckas ta sig ur våldet och förtrycket, vilket vi i förlängningen tolkar kan tala för en positiv framställning av de personer som lyckats ta sig ur situationen. Även i exempel 19 framställs personen som stark och

agerande. Här belyses bland annat de möjligheter personen har att välja sitt eget liv, vilket vi tolkar är ett uttryck för hur personen är aktivt agerande.

Ytterligare exempel på hur personen som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck även kan framställas som stark och agerande, är hur personerna kommer till tals i artiklarna och på så sätt framställs som subjekt, och inte objekt. Det går att förstå i exempel 20 och 21.

Exempel 20: ... som själva uttryckt att de lever med begränsningar och kontroll av sitt sociala liv och sin sexualitet. (artikel 8, 2018:5, s. 48).

Exempel 21: Tjejerna beskriver hur de lever med olika former av kontroll och begränsningar i ett familjesammanhang där ett latent våld fanns närvarande. (artikel 8, 2018:5, s. 48f)

Här går att se att det är personerna själva som har uttryckt sin utsatthet, även om det är utifrån ett refererat tillbaka till en empirisk forskning. Det framhäver personernas subjektiva upplevelser där de själva har fått möjlighet att berätta, vilket framställer personerna som autonoma och aktivt agerande. Att personerna kommer till tals är dock en ovanlighet. Vidare kan vi förstå hur personen ändå objektifieras på det sättet att det är någon annan, det vill säga författarna, som skriver om hens upplevelser av våldet och förtrycket, snarare än hen själv. Objektifieringen skapar en framställning av personen som svag och passiv.

Vidare till en diskussion om hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs som inkluderad i samhället, till skillnad från ensam och exkluderad.

Exempel 22: Flickan har rätt till 'behövlig vård', som innefattar hela den av socialnämnden planerade vården där ett moment är flickans behov av trygghet i förhållande till vårdnadshavarna. (artikel 9, 2018:5, s. 51)

Exempel 23: För att motverka hedersförtrycket och öka jämställdheten bör vi öka barn och kvinnors maktresurser i olika avseenden, motverka marginalisering och diskriminering och öka välfärden. (artikel 11, 2018:7, s. 69)

I exempel 22 framgår det hur flickan har rätt till behövlig vård av socialnämnden, vilket tyder på hur en person som är utsatt inkluderas i samhället och samhällets hjälp. Även i exempel 23 framgår hur personen blir inkluderad eftersom det förs en diskussion om hur personen ska få ta del av maktresurser i samhället, och att samhället ska arbeta för att motverka marginalisering och diskriminering samt öka välfärden. En annan intressant aspekt är hur exemplet visar hur hjälpen ska göra att personens egen maktresurs ökar, vilket kan likna vid vad som kallas empowerment, där exempelvis samhället i form av socialtjänsten snarare ger hjälp till självhjälp än endast hjälp, vilket går att koppla till vårt tidigare argument om hur personen ibland kan framställas som passiv eller aktivt agerande. Det här exemplet visar hur personen istället framställs som aktiv och handlingskraftig.

Sammanfattningsvis har vi kunnat tolka hur det finns en viss försiktighet och negativitet gällande att stereotypifiera personen utifrån egenskaper av etnicitet. Exempel har visat på en splittrad beskrivning av personen eftersom hen beskrivs utifrån både negativa egenskaper vilka är passiv och ensam men också utifrån positiva egenskaper vilka är handlingskraftig och

inkluderad. Det gör att det är svårt att utläsa en tydlig negativ eller positiv framställning och stereotypifiering av personen.

5.3 Vilka likheter och skillnader finns mellan framställningarna av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i materialet från år 2002 och från år 2018?

Efter att ha redovisat resultat och analys av materialet från 2002 och 2018 avser vi att ställa resultaten från de olika tidsperioderna i relation till varandra och göra en jämförelse i hur framställningen av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck tar sig uttryck. Först presenteras en jämförelse av motsatspar, sedan presenteras en jämförelse av stereotyper. En diskussion förs även om vilka konsekvenser framställningarna kan få för en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, kopplat till det sociala arbetet.

5.3.1 Motsatspar

En slutsats vi drar från 2002 är att personen som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck ofta framställs som "flickor" och "invandrare", där "invandrarflickan" blir central. Framställningen görs i form av hur de benämns i sammanhang av utsatthet samt i en diskussion om svenskhet och icke-svenskhet. Till skillnad från det, finns det inte lika tydliga och genomgående framställningar av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i materialet från 2018. Istället kunde vi urskilja olika beskrivningar: dels neutrala och objektiva, i form av "den enskilde" eller "personer", dels mindre neutrala och objektiva i den mån att de inkluderar många människor men inte alla, till exempel "unga människor", "unga kvinnor och män". Begrepp som belyser "invandrarflickan" återfinns inte i lika stor utsträckning i materialet från 2018. Däremot går det att utläsa hur en beskrivning av personen som antingen "flicka" eller "kvinna" och även utifrån etnicitet genom uttrycken "utländsk härkomst", "invandrarfamiljer" och "även bland utrikes födda familjer" fortfarande förutsätts och ofta verkar som en utgångspunkt i artiklarna, även om många artiklar intar ett kritiskt förhållningssätt till dessa benämningar.

Det går att diskutera resultaten från år 2002 och från år 2018 och vad framställningarna kan innebära för en person som är utsatt, kopplat till socialt arbete, utifrån en förståelse av "Vi" och "de Andra" samt tidigare forskning. Utifrån Mattssons (2015:44f) beskrivning av motsatspar som binära oppositioner, och hur de utgör maktstrukturer som både skapar och upprätthåller kategorier som kön, klass och etnicitet, kan vi förstå att "invandrarflickan" ställs i motsats till den "svenska flickan", även om det inte explicit görs i materialet. Motsatsparet "invandrarflickan"/den "svenska flickan" utgör således en maktstruktur som upprätthåller föreställningar om vem personen som lever under hedersförtryck är och inte är. Vidare menar Hall (2011:321ff) att svarta och svartas erfarenheter, ända sedan kolonialismen, har framställts som annorlunda och främmande av det västerländska samhället, vilket gör att vi förstår att genom framställningen av motsatserna "invandrarflickan"/den "svenska flickan" reproduceras även föreställningar om "vi" i Sverige och "de Andra" i utlandet. I denna studies tidigare forskning kan föreställningarna bekräftas. de los Reyes (2003:9f) menar att en kulturalisering av utlandsfödda personer upprätthåller föreställningar och normer om utlandsfödda som

underordnade “andra”, och kan ses som uttryck för en vardagsrasism och institutionell diskriminering, eftersom de blir avvikande i det svenska samhället. Utifrån det förstår vi att kulturaliseringen kan få konsekvenser för “invandrarflickan” när hon är i behov av hjälp, eftersom föreställningarna om “Vi” och “de Andra” menar vi kan avspeglas även i yrkesverksamma socionomers förhållningssätt samt i det sociala arbetet. Om “invandrarflickan” ses som avvikande i det svenska samhället innebär det också att hon kan anses vara avvikande för det svenska hjälpsystemet, vilket kan leda till att “invandrarflickan” och hennes problem inte prioriteras.

En framställning av personen som är utsatt utifrån “invandrarflickan”, kan också innebära konsekvenser för de personer som är utsatta för samma våld och förtryck, men inte innefattas inom “invandrarflickan”. Eldén (2014) beskriver hur “hedersrelaterat våld” beskrivs och förklaras ofta i den samhälleliga kulturella debatten utifrån stereotypa bilder av kvinnor; hur dessa kvinnor är, hur våldet ser ut och vilka förövarna är. Dessa stereotyper fungerar således som gränsmarkörer för debatten, där personer som inte passar in i ramen marginaliseras. Utifrån det här kan vi förstå hur andra aspekter i form av klass, ålder, funktion och sexualitet som är viktiga i förståelsen för vem personen som är utsatt kan vara, utesluts. Grupper som män, pojkar, homosexuella och vita personer kan således uteslutas ur bilden av vem som kan vara utsatt. Det kan i förlängningen ha konsekvenser i form av vem som känner sig berättigad att söka hjälp, där de som identifierar sig som “invandrarflickan” söker hjälp medan andra inte gör det. Dessutom kan det innebära konsekvenser i det sociala arbetet om “invandrarflickan” blir schablonbilden för vem klienten som är utsatt hedersrelaterat våld och förtryck är. Det bekräftas i den tidigare forskningen där de los Reyes (2003:24f) menar att en schablonisering utifrån etniska föreställningar har lett till att utsatta har upplevt att kontakt med socialtjänsten inte sällan lett till att situationen förvärrats för dem.

Till skillnad från 2002, visar resultatet från 2018 att framställningen av “invandrarflickan” är frånvarande och istället beskrivs en person som är utsatt mer neutralt utifrån allt fler aspekter, som kön, klass och etnicitet. En framställning av personen utifrån fler aspekter som kön, klass och etnicitet skapar en förståelse av hur omfattande problemet är vilket kan leda till att ett större fokus läggs på hedersrelaterat våld och förtryck, där personen och dennes behov synliggörs. En framställning av en person som är utsatt utifrån en mer inkluderande och omfattande beskrivning kan dessutom innebära ett bredare förhållningssätt av socialarbetare, där de förstår att en potentiell klient inom hedersrelaterat våld och förtryck även kan vara exempelvis en homosexuell man. Det går att förstå eftersom föreställningar om “Vi” och “de Andra”, utifrån Mattsson (2015:44f) och Halls (2011:321ff) resonemang, inte skapas i en lika stor utsträckning som i artiklarna från 2002. Med andra ord går det att förstå att ett intersektionellt förhållningssätt är mer tydligt idag i tidskriften *Socionomen*. Den schablonisering utifrån etniska föreställningar som de los Reyes (2003:24f) beskriver sker inom socialtjänsten, kan vi därmed anta inte sker i lika stor utsträckning idag. Kritiken mot den samhälleliga kulturella debatten, som tagits upp i tidigare forskning, där ett intersektionellt förhållningssätt förespråkas, kan vi alltså anta har haft betydelse eftersom det nu finns en mer intersektionell framställning av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck.

5.3.2 Stereotyper

Det första som framgick av artiklarna från 2018 var hur artiklarna genomgående hade ett kritiskt förhållningssätt till att beskriva en person som är utsatt utifrån stereotypa egenskaper, främst utifrån etnicitet. I artiklarna från 2002 kan vi inte hitta samma medvetna förhållningssätt till stereotypa egenskaper, framförallt inte gällande egenskaper som går att härleda till etnicitet. Det visar på en skillnad i förhållningssätt mellan 2002 och 2018 där en förändring har skett där det idag finns ett mer kritiskt förhållningssätt till att stereotypifiera personen. På det sättet förstår vi hur det finns en större risk att personen förenklas och reduceras till enkla och få egenskaper i artiklarna från 2002 jämfört med från 2018, precis som Ambjörnsson (2016:64) hävdar är innebörden av stereotypifiering.

Något annat vi har kunnat utläsa är hur personen framställs utifrån liknande egenskaper både i 2002 och 2018, men där en markant skillnad finns i hur förekommande negativa respektive positiva egenskaperna är. I materialet från 2002 drar vi slutsatserna att "invandrarflickan" framställs objektivt och som ett "offer" eftersom hen enligt vår tolkning tillskrivs implicita egenskaper som passiv och svag. Exempel på motsatsen, där hen framställs som stark och agerande, går också att finna men utgör inte alls en lika stor del. Utifrån artiklarna från 2018 går liknande tendenser att utläsa. Å ena sidan framhävs hur personen lever under förtryck och kontroll, hur personen står ensam som individ mot ett kollektiv, samt hur personen är i behov av hjälp, och därmed svag och passiv. Å andra sidan framhävs personens rättigheter, kamp och styrka. Av det går det att utläsa hur personen i 2002 främst framställs som passiv och svag, medan personen i 2018 framställs mer splittrad och inte enbart utifrån negativa egenskaper. Eftersom Mattsson (2015:46) menar att det är möjligt att skilja på negativ och positiv stereotypifiering i form av negativa eller positiva egenskaper, kan vi tolka hur personen i 2002 negativt stereotypifieras medan personen i 2018 stereotypifieras både negativt och positivt.

En annan skillnad i artiklarna från 2002 respektive 2018 är hur det svenska samhället ställs i relation till en person som är utsatt. I artiklarna från 2002 tolkar vi hur personen framställs som problematisk för Sverige, genom att beskrivas i sammanhang med ordet "problem" samt genom att beskriva personen och hens problem som svårbegripliga för "det jämställda Sverige". Framställningen skiftar däremot åt ett annat håll i artiklarna från 2018 där en diskussion snarare förs utifrån personens rättigheter, där personens problem framställs som komplicerade, vilket ytterligare motiverar hur samhällets hjälpsystem har en skyldighet och ett ansvar att hjälpa personen.

I denna studies tidigare forskning framkommer de los Reyes (2003:9f) resonemang om att stereotyper och föreställningar om fenomenet påverkar institutioner, inte minst det sociala arbetet. Det framgår även av Schlytter (2004:9ff) att rapporter från denna tid har visat hur samhället och socialtjänsten inte lyckats gå de flickor som lever inom hederskulturer eller starkt patriarkala familjer till mötes och hur personerna blir bortprioriterade i den offentliga sektorns hjälp. Vi antyder att en särskild uppfattning eller en stereotyp bild av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck kan komma att prägla arbetssätt och tankemönster hos socialarbetare. Vi förstår att det kan bli problematiskt i längden eftersom personen som är utsatt är en komplex person med ett komplicerat problem, där det behövs ingående och bred kunskap för att personen ska kunna få ta del av det svenska hjälpsystemet. Trots att vi i artiklarna från

2018 kan se att det finns ett kritiskt förhållningssätt till stereotypifiering kan vi fortfarande utläsa hur personen framställs utifrån få egenskaper, även om bilden är mer splittrad. Det anser vi fortfarande är problematiskt då en person som är utsatt inte ses som en tillräckligt komplex person med olika hjälpbehov inom socialt arbete.

Resultatet visade också hur personen framställs som mer problematisk för Sverige år 2002, till skillnad från 2018 där personen ses som mer "inkluderad" med problem som det svenska hjälpsystemet behöver ta itu med. En framställning där en person som är utsatt ses som svårbegriplig och problematisk för Sverige, kan leda till bristande hjälp för denne. En risk finns att personen vid hjälpsökande inte inkluderas, då hen och "hens problem" inte anses vara en fråga för Sverige. Om personen däremot framställs som någon med ett komplext problem och som någon som det svenska samhället behöver hjälpa och ta ansvar för, tolkar vi att det finns en större chans att yrkesverksamma inom socialt arbete kommer ta problemet på allvar och därmed vilja tillägna sig kunskap och insatser för att stå dessa personer till förfogande. Därför är det viktigt att förstå konsekvenserna av hur personen framställs i tidningsartiklarna. Utifrån Svenssons (2007:21) poäng som är att socialt arbete upprätthålls genom både lagstiftning, organisationer och genom den enskilde socionomens uppfattning blir det därför av stor vikt att framställa en rättvis bild av personen som är utsatt i tidskriften *Socionomen* som främst riktar sig till yrkesverksamma socionomer. Det för att socionomer då kan anamma och förhålla sig till en korrekt uppfattning av en person som är utsatt, som sedan kan återspeglas in i det praktiska sociala arbetet.

5.4 Hur kan framställningen av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i materialet förstås i relation till makt, kunskap och hegemoni?

Precis som de los Reyes (2005:8f) menar att ojämlikhet och maktstrukturer kan konstrueras och upprätthållas på olika nivåer, där intersektionen av individuella handlingar, institutionella praktiker och strukturella normer kan skapa maktutövning och medföra en specifik utsatthet, är det av betydelse att vi nu övergår från resonemang med fokus på språket, som först i frågeställningen ovan, till mer övergripande resonemang om makt, kunskap och hegemoni. Eftersom Mattsson (2015:38ff) menar att hegemoni har betydelse i förhållandet mellan makt och kunskap, kommer denna del beröra alla tre begrepp parallellt.

Som tidigare beskrivet menar Berger och Luckmann (2003) hur människor har olika upplevelser av världen, där människor är sociala varelser som delar erfarenheter och kunskap med varandra vilket leder till gemensamma tolkningar av världen och verkligheten. Genom Berger och Luckmanns resonemang tolkar vi hur framställningen av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i *Socionomen* kan bidra till kunskap som leder till gemensamma tolkningar av världen, som också förstår kan återspeglas i socialt arbete eftersom *Socionomen* riktar sig mot yrkesverksamma socionomer. Eftersom vi, främst i artiklarna från år 2002, har kunnat finna specifika kategorier utifrån kön och etnicitet samt egenskaper som tyder på en framställning av personen som enhetligt svag och passiv menar vi att framställningen kan bidra till en stereotyp bild av personen som i förlängningen kan återspeglas i socialt arbete. Däremot har vi kunnat lägga märke till hur artiklarna från år 2018, framställer

en mer splittrad och komplex bild av en person som är utsatt, dels eftersom de flesta artiklar är repliker där kritik ges till varandras resonemang om hedersrelaterat våld och förtryck, dels eftersom vi inte har kunnat finna en enskild stereotyp i artiklarna från år 2018 på samma sätt som i artiklarna från år 2002. Därav tolkar vi, återigen utifrån Berger och Luckmann (2003), att framställningen av en person som är utsatt i *Socionomen* inte i samma utsträckning kan leda till en gemensam tolkning av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck inom socialt arbete idag. Eftersom *Socionomen* dessutom endast är en del av det kunskapsspridande material som finns inom fältet socialt arbete är det däremot svårt att generalisera tidskriftens samtliga resultat, både från 2002 och 2018, till samtliga kunskapsspridande källor.

Även om vi tolkar att *Socionomen* inte står för allt kunskapsspridande material och då inte kan skapa en gemensam bild av verkligheten i form av bilden av en person som är utsatt, kan vi ändå föra ett resonemang utifrån teorin om hur den kunskap som finns i tidskriften kan verka som maktutövande. de los Reyes och Mulinari (2005:14f) menar att kunskap kan förstås som en form av maktutövande där kunskap är sammankopplad med sociala spänningar, institutionella praktiker och maktrelationer. Även Foucault (1980;1983;2002) menar att grupper med makt är de som producerar kunskap och vetenskap, vilket gör att kunskapen således är till fördel för grupper med makt. Tidigare har det beskrivits hur tidskriften *Socionomen* är den ledande tidskriften för kvalificerat socialt arbete och psykoterapi, innehållande artiklar författade av yrkesverksamma socionomer eller experter. Dessa författare tolkar vi är grupper med makt i förhållande till en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Genom att se till tidskriftens koncept och de resonemang som lyfts fram utifrån teorin förstår vi hur det innehåll som produceras i tidskriften *Socionomen* är en av de kunskapskällor som produceras av grupper med makt, vilket kan verka som fördel för dessa grupper. Även Svensson (2007:21) förklarar hur överordnade grupper har tolkningsföreträde vid definiering och tolkning av världen vilket gör att maktstrukturer upprätthålls. Utifrån det drar vi slutsatsen att den kunskap som produceras i tidskriften *Socionomen* till viss mån kan bidra till upprätthållande av maktstrukturer inom exempelvis socialt arbete eftersom de som både skriver och främst tar del av informationen är just forskare och yrkesverksamma socionomer, som vi tolkar är överordnade, hegemoniska grupper till skillnad från en person som är utsatt.

Vidare menar Mattsson (2015:38ff) hur överordnade grupper är hegemoniska i den mening att deras kunskap framstår som självklar. Det gör att de hegemoniska gruppernas kunskap, som utifrån vår tolkning är författarna i tidskriften *Socionomen*, skapar en tolkning av verkligheten även för underordnade grupper, i detta fall en person som är utsatt. Utifrån Mattssons (2015:38ff) resonemang om hur personer kan acceptera sin position som underordnad och marginaliserad, förstår vi hur det kan ske för en person som är utsatt även i detta fall. Vi förstår också utifrån Halls (2011:321ff) resonemang om hur även en person som är underordnad, vilket kan vara en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck utifrån framställningen i *Socionomen*, kan börja se sig själv som "den Andre" utifrån överordnade gruppers framställning. I förlängningen tolkar vi hur det är viktigt för personen som är utsatt att själv få komma till tals i kunskapsproduktionen, dels för att själv få uttrycka sina upplevelser, dels för att få möjlighet att skapa en mer jämlik position i relation till överordnade grupper, där personen

får möjlighet att bidra till kunskapsproduktionen. Därmed finns inte lika stor risk för att personen ser sig själv som marginaliserad eller “den Andre”. Vi anser att en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck bättre kan förklara sina hjälpbehov och hur våldet och förtrycket faktiskt tar sig i uttryck i verkligheten på ett sätt som inte en utomstående person kan, och som kan skapa grundad kunskap och metoder inom socialt arbete.

6. SLUTDISKUSSION

6.1 Summering

Denna studie har ämnat att jämföra artiklar som berör hedersrelaterat våld och förtryck ur tidskriften *Socionomen* från år 2002 respektive år 2018 för att dels beskriva hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs, dels att diskutera dessa framställningar i relation till idéer om makt, kunskap och hegemoni.

Resultatet och analysen visar hur en förändring har skett från år 2002 till 2018. I artiklarna från 2002 framställs en person som är utsatt främst utifrån “invandrarflickan” och en stereotyp bild av personen som svag, passiv och problematisk för Sverige. Till skillnad från det här, kan vi i artiklarna från 2018 finna att en person som är utsatt snarare framställs utifrån mer neutrala och inkluderande begrepp, som “den enskilde” eller “våldsutsatt person” där en stereotyp bild av denne är mer splittrad, där egenskaper som svag, passiv och ensam kan utläsas, samtidigt som de motsatta egenskaperna stark, handlingskraftig och inkluderad i Sverige också förekommer.

Till skillnad från framställningarna av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i artiklarna från 2002, behöver framställningarna i 2018 inte innebära lika negativa konsekvenser för personen som är utsatt, med koppling till det sociala arbetet. En framställning av personen utifrån mer neutrala och inkluderande begrepp samt som mer komplex antar vi bland annat kan innebära en bredare förståelse och förhållningssätt hos socialarbetare om vem som kan vara den potentiella klienten. Om personen dessutom framställs som någon med ett komplext problem och som någon som det svenska samhället behöver hjälpa och ta ansvar för, tolkar vi att det finns en större chans att yrkesverksamma inom socialt arbete kommer ta problemet på allvar och därmed vilja tillägna sig kunskap och insatser för att stå dessa personer till förfogande. Det kan vi således anta innebära att personerna bättre inkluderas i det svenska hjälpsystemet och får en mer adekvat hjälp.

Vidare besvarades frågeställningen om framställningen av en person som är utsatt utifrån makt, kunskap och hegemoni där mer övergripande resonemang fördes. Vi menar att framställningen av en person som är utsatt i artiklarna från 2018, till skillnad från 2002, inte kan leda till en lika stereotyp bild av personen och därmed inte leda till lika gemensamma tolkningar inom socialt arbete idag. Vi argumenterade även för att den kunskap som produceras i tidskriften *Socionomen* är producerad av överordnade grupper med makt vilket kan bidra till upprätthållande av maktstrukturer eftersom dessa grupper har tolkningsföreträde vid definiering och tolkning av världen. Ytterligare pekar vi på hur hegemoniska gruppers kunskap kan framstå som självklar, där en person som är utsatt på så sätt kan finna sin position som underordnad och

marginaliserad samt kan börja se sig själv som “den Andre” utifrån dessa hegemoniska gruppers framställning. I förlängningen tolkade vi hur det därför är viktigt att personen som är utsatt också kommer till tals.

6.2 Studien i ljuset av tidigare forskning

Vår studies resultat går att sätta i relation till den tidigare forskning som tagits upp. I tidigare forskning diskuteras kritik mot den samhälleliga kulturella debatten där forskare menar att debatten, som uppdagades runt sekelskiftet, har medfört konsekvenser som rasism och institutionell diskriminering, vilket gör att de istället förespråkar hur ett intersektionellt perspektiv behövs för att belysa maktstrukturer. Liknande tendenser på en förändring i debatten har framkommit i resultatet av denna studie. Precis som de los Reyes (2003:31f) menar att den samhälleliga kulturella debatten har varit dominerande i samband med morderna på Fadime Sahindal (2002) och Pela Astroshi (1999) visar resultatet i denna studie hur det i artiklarna från 2002 finns en framställning av personen som är utsatt utifrån föreställningar om etnicitet, där personen främst benämns som “invandrarflickan”. Vidare visade resultatet av artiklarna från 2018 hur personen som är utsatt nu framställs som mer neutral, med bakgrund i en intersektionell ståndpunkt, vilket vi kan förstå i ljuset av de los Reyes (2003:9f) kritiska resonemang om hur kulturalisering av en person som är utsatt som en utlandsfödd person ses som uttryck för diskriminering och vardagsrasism, och som i ett större perspektiv upprätthåller föreställningar om utlandsfödda som underordnade “andra”. Utifrån resonemanget förstår vi hur kunskapsspridande material i form av tidskriften *Socionomen* idag förhåller sig mer medvetet till stereotyper utifrån etnicitet. Det bekräftas även i resultatet från 2018 som visar hur artiklarna intar ett kritiskt förhållningssätt till stereotyper utifrån etnicitet, exempelvis Fadime, som Eldén (2014:145) hävdar ofta kopplas ihop med den kulturella debatten och som verkar som en stereotyp för att definiera en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck.

Det sista temat i tidigare forskning berörde socialtjänstens bristande kunskap och arbete med hedersrelaterat våld och förtryck, där det redogjordes för hur främst flickor och kvinnor inte i samma utsträckning får tillgång till den hjälp som andra har rätt till. Resultaten ur artiklarna från år 2002 framgår det hur personen framställs som problematisk för “det jämställda Sverige”, där den svaga och passiva “invandrarflickan” inte passar in i Sveriges idealtyp och därmed tolkas som svårbegriplig. Det tolkar vi kan bekräftas av det de los Reyes (2003:5ff) skriver om hur personen definieras som ett kulturellt, etniskt och religiöst problem och därmed riskerar att bli uteslutna från socialtjänstens hjälp, samt de los Reyes, Molina och Mulinaris (2003:25) argument om hur det finns en föreställning av hur kvinnorna är offer för patriarkala strukturer som inte är tillhörande Sverige, vilket verkar som täckmantel för att Sverige inte ska behöva hjälpa dessa personer som är utsatta. Resultatet ur artiklarna från år 2018 visar däremot hur personen framförallt framställs som en person som behöver bli inkluderad i samhällets hjälpsystem, däribland socialtjänsten. Dessutom framställs personen vissa gånger som stark och handlingskraftig, eller i samband med en diskussion om vad vi tolkar kan innebära empowerment, där personen behöver få tillgång till maktresurser för att stärka sig själv. Det menar vi står i motsats mot den tidigare forskning som studien har berört, som menar att samhället i form av socialtjänsten brister i både kunskap och arbete, eftersom personen i artiklarna framställs som någon som behöver inkluderas och få tillgång till maktresurser vilket

visar en vilja att lära sig om problemet och hjälpa personerna som är utsatta. Däremot kan vi utifrån denna studie inte dra någon slutsats om denna framställning av personen som inkluderad faktiskt återspeglas i det praktiska sociala arbetet idag eller inte eftersom den tidigare forskning som presenterats dels inte är från senare än 2008, dels för att denna studie endast ämnar undersöka framställningen av personen i tidskriften *Socionomen*, och inte hur socialtjänstens arbete praktiskt fungerar med personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Utifrån Schlytters (2004:9ff) resonemang om att det dubbla utanförskapet som kvinnor med utländsk härkomst, eller som artiklarna benämner "invandrarflickan", kan befinna sig i, kan leda till bortprioritering inom den offentliga sektorn förstår vi att det är viktigt att benämna personen mer neutralt. Om personen framställs mer neutral tolkar vi därmed att det finns en större chans att personen inkluderas i det svenska samhällets hjälp.

En annan poäng som vi kunde finna både i tidigare forskning och i studiens resultat var hur personen i artiklarna från 2018 framställs som ensam i förhållande till kollektivet, i form av antingen familjen eller samhället i form av socialtjänsten, vilket även Schlytter (2004:12f) hävdar har skett. Hon har beskrivit hur personer som är utsatta står i spänningsförhållande mellan individen, staten och den etnokulturella gruppen med stora intressekonflikter, där statens ställningstagande i en fråga kan vara avgörande för unga kvinnors möjligheter att exempelvis välja äktenskapspartner. Det tolkar vi tyder på hur viktigt det är att det finns fullständig kunskap och ett väl fungerande arbete inom socialtjänsten eftersom socionomer kan behöva avgöra dessa kvinnors framtid.

6.3 Teori- och metoddiskussion

För att kunna besvara studiens syfte och frågeställningar har, som framgår i metodkapitlet, en kvalitativ riktad innehållsanalys i kombination med intersektionell teori använts. Diskussionen om teori och metod har vi därför valt att kombinera nedan. Frågor som återstår efter att ha gjort analysen är; Hur påverkade val av teori och metod analysen? Hur kan vi med ett kritiskt öga se på vårt resultat i relation till teori och metod? Hur kan en sådan diskussion ställas i relation till kriterier om trovärdighet, pålitlighet samt överförbarhet?

Till viss del valdes teori och metod utifrån den förförståelse vi skapade oss genom den tidigare forskningen. Utifrån tidigare forskning gick det att förstå att en samhällelig kulturell debatt, där fokus låg på "invandrarflickan", var dominerande efter mordet på Pela Atroshi och Fadime Sahindal. Debatten kritiserades däremot efteråt av forskare som istället framhävde vikten av ett intersektionellt förhållningssätt. Därför valdes den intersektionella teorin eftersom vi förstod att vi rimligtvis kan finna aspekter från den intersektionella teorin i materialet, vilket betyder att vi till viss del förutsatte vissa inslag i vårt resultat. Det förstår vi kan innebära att andra betydelsefulla vinklar eller perspektiv på fenomenet gås miste om. Däremot valde vi en teori som vi anser är mer omfattande än andra teorier som också skulle kunna vara lämpliga för denna studie. Till skillnad från till exempel teorier som endast utgår från etnicitet, innefattar den intersektionella teorin allt fler aspekter som etnicitet, kön och klass. Den intersektionella teorin har på så sätt hjälpt oss att granska och analysera fenomenet utifrån ett bredare perspektiv, där inte allt för väsentliga aspekter har förbisetts.

I metodkapitlet tas en kritik upp mot den kvalitativa riktade innehållsanalysen. Hsieh och Shannon (2005:1283) menar att eftersom teorin ligger till grund för, och styr, analysen kommer analysen också inta en snäv riktning utifrån teorins ramverk. Det kan leda till att forskare missar andra väsentliga aspekter av fenomenet. Vi hävdar däremot fortfarande att den riktade innehållsanalysen har varit ett lämpligt val för vår studie. Eftersom studien har ämnat att jämföra hur personen som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs i *Socionomen*, har en textanalys varit av betydelse. Den kvalitativa riktade innehållsanalysen är en form av textanalys där syftet är att se till innehållet, det vill säga språket, i texterna. En analys av språket har därmed hjälpt oss att förstå hur en person som är utsatt framställs. Med hjälp av de intersektionella språkliga begreppen *motsatspar* och *stereotyp*, som har legat till grund för den riktade innehållsanalysen, har vi kunnat besvara syftet och frågeställningarna. Dessutom, som ovan argumenterats för, anser vi att den intersektionella teorin som grund för den riktade innehållsanalysen har varit ett bra alternativ, i den bemärkelsen att den är bred och innefattar flera aspekter som kön, klass och etnicitet. Utifrån det har studien därmed även kunnat bidra med en bredare kunskap om framställningen av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck.

Utifrån det här kan en diskussion nu i efterhand föras om studiens trovärdighet och pålitlighet. Kriteriet om trovärdighet anser vi har uppfyllts i vår studie eftersom vi, som ovan förklarats, har valt teori och metod utifrån tidigare forskning som representerar en verklig bild av fenomenet. Eftersom denna studie också har resulterat i liknande tendenser som den tidigare forskningen har visat och som vi förutsatte till viss mån, förstår vi att vår studies resultat är rimliga i relation till verkligheten, vilket Bryman (2018:467) hävdar behövs för att uppfylla trovärdighet. Kriteriet om pålitlighet har uppfyllts i studien eftersom vi har varit transparenta i form av att vi exempelvis har motiverat och förhållit oss kritiska till vårt val av metod och teori, men också eftersom vi har varit transparenta med vår forskningsprocess. Det innebär att en annan person skulle kunna genomföra samma studie och få fram liknande resultat, som Bryman (2018:468f) menar är väsentligt för att uppnå pålitlighet. Det som däremot kan tala emot studiens pålitlighet är hur vår subjektiva förståelse utifrån våra intersektionella positioner som vita, utbildade medelklasskvinnor kan ha påverkat vår analys och tolkning av materialet. Det har däremot varit till vår fördel att vi har varit två som har analyserat materialet, först på egen hand och sedan tillsammans, vilket ökar pålitligheten till viss del. Det kan också ha varit till vår fördel att vi valde en metod som faktiskt "håller oss i handen" genom att den vägleder utifrån teorin, eftersom det blir svårare för oss att omedvetet se eller finna teman som vi anser är intressanta eller relevanta på grund av att de bekräftar våra fördomar eller åsikter.

Efter en diskussion om studiens trovärdighet och pålitlighet, återstår frågan om huruvida studiens resultat går att överföra till andra miljöer. Utifrån studiens resultat förstår vi att resultatet kan anses vara överförbart på verkligheten eftersom resultaten går i samma linje som den tidigare forskningen, det vill säga att vi har gått från en kulturell framställning då till en mer intersektionell framställning idag. Försiktigt vågar vi därför också anta att studien är överförbar på andra texter inom socialt arbete, det vill säga kunskapsspridande material riktat mot yrkesverksamma i socialt arbete.

6.4 Implikationer för socialt arbete som forskning och praktik

Denna studie har bidragit med kumulativ kunskap, och kan därmed bidra till den kunskapsbrist om hedersrelaterat våld och förtryck i socialt arbete, som tidigare forskning har visat, genom att undersöka hur personen framställs i tidskriften *Socionomen* år 2002 och år 2018. Genom denna studie har vi kunnat bidra med kunskap om hur en framställning av en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck görs idag i *Socionomen*. Det har blivit tydligt hur personen idag framställs utifrån ett mer intersektionellt förhållningssätt i *Socionomen*, där stereotypa bilder utifrån etnicitet undviks. Vi menar också att denna studie som har utgått från ett intersektionellt teoretiskt ramverk har bidragit med att synliggöra förståelser om maktstrukturer, vilket de los Reyes, Molina och Mulinari (2003) hävdar är viktigt. Genom att tillföra en intersektionell förståelse av "heder" kan makt, och hur det skapas utifrån föreställningar om inte minst etnicitet, synliggöras och därmed åtgärdas. Det här förstår vi är av stor relevans i socialt arbete, där maktstrukturer är synliga varje dag. Även för den enskilda socionomen kan det intersektionella förhållningssättet bidra till en bredare förståelse för fenomenet. Det kan förhoppningsvis skapa en större medvetenhet hos socionomen som har eventuella förutbestämda antaganden och fördomar om hedersrelaterat våld och förtryck och vem som är utsatt för det. En medvetenhet om sin egen maktposition i relation till klienten som är utsatt är viktig i bemötandet och arbetet för att tillföra personen adekvat hjälp.

Även om vår studie har kunnat bidra till kumulativ kunskap, finns det mycket kvar att utforska i det breda fältet hedersrelaterat våld och förtryck. I genomförandet av denna studie och efter en analys av materialet förstod vi att framställningen av våldet och förtrycket i sig även bidrar till hur en framställning av en person som är utsatt ser ut. Att se till våldet och förtrycket i sig var däremot inte vad vår studie ämnade att göra varför vi höll oss till enbart framställningen av en person som är utsatt. Genom att undersöka kopplingen mellan framställningen av våldet och förtrycket i sig och framställningen av en person som är utsatt, förstår vi hur det skulle kunna ge ytterligare kunskap till det sociala arbetets fält och till socionomer. Det menar vi kan ge en mer omfattande bild av hur en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck framställs men också ge en eventuell förklaring till varför personen framställs på ett visst sätt.

7. REFERENS- OCH LITTERATURLISTA

- Eldén, Å. (2014). The making of emblematic murders - violence against women in Turkish and Swedish media. *Tidskrift för genusvetenskap*, 35(2-3), 130-151.
- Abu-Odeh, L. (1997). Comparatively Speaking: The 'Honour' of the 'East' and the 'Passion' of the 'West'. *Utah Law Review*, 1997(2), 287-307.
- Ambjörnsson, F. (2016). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur
- Awla, R. (2005). Hedersmord och islam. I Johansson, K (Red.), *Hedersmord - tusen år av hederskulturer* (s. 125-169). Lund: Historiska Media
- Berger, L. P. & Luckmann, T. (2003). *Kunskaps sociologi: Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bildtgård, T. & Tielman-Lindberg, S. (2008). *Hur man gör litteraturöversikter*. Stockholm: Stockholms Universitet.
- Björktomt, S-B. (2019). Honor-Based Violence in Sweden - Norms of Honor and Chastity. *Journal of Family Violence*, 34(10896), 1-12. doi: 10.1007/s10896-019-00039-1
- Bryman, A. (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Eldén, Å. (2003). *Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. (Doctoral thesis, Uppsala Dissertations from the Faculty of Social Sciences, 128) Uppsala: Uppsala Universitet.
- Eldén, Å. (2014). The making of emblematic murders - violence against women in Turkish and Swedish media. *Tidskrift för genusvetenskap*, 35(2-3), 130-151.
- Eldén, Å. & Westerstrand, J. (2004). Hederns försvarare – den rättsliga hanteringen av ett hedersmord. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, (3), 35-56.
- Esaiasson, P. (2017). *Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- FN-förbundet. (2018). *Hedersförtryck drabbar en av sex storstadselever i årskurs nio*. Hämtad: 2019-03-18 från <https://fn.se/aktuellt/ovriga-nyheter/hedersfortryck-drabbar-en-av-sex-storstadselever-i-arskurs-nio/>
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge. Selected interviews & other writings 1972-1977*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1983). *Vansinnets historia under den klassiska epoken*. Lund: Arkiv förlag.
- Foucault, M. (2002). *Sexualitetens historia. Viljan att veta. Band 1*. Göteborg: Daidalos.
- Fraser, N. (1998). Heterosexism, Misrecognition and Capitalism: A response to Judith Butler. *New Left Review*, (228), 140-148.
- Gill, A. (2004). Voicing the silent fear: South Asian Women's experiences of domestic violence. *The Howard Journal*, 43(5), 465–483. doi: 10.1111/j.1468-2311.2004.00343.x

- Hall, S. (2011). Kulturell identitet och diaspora. I C. Eriksson, M. Eriksson Baaz och H. Thörn (Red.), *Globaliseringens kulturer - den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället* (s. 231-244). Nora: Nya Doxa.
- Hsieh, H-F. & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *QUALITATIVE HEALTH RESEARCH*, 15(9), 1277-1288. doi: 10.1177/1049732305276687
- Koğacıoğlu, D. (2004). The tradition effect: Framing honour crimes in Turkey. *differences: A journal of feminist cultural studies*, 15(2), 118–151. doi:10.1215/10407391-15-2-118
- Linell, H. & Schlytter, A. (2008). *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext: En studie av omhändertagna flickor* (Forskningsrapport, 2008:2). Sollentuna: FoU Nordväst i Stockholms län.
- Linell, H & Schlytter, A. (2010). Girls with honour-related problems in a comparative perspective. *International journal of Social Welfare*, 19(2), 152-161. doi: 10.1111/j.1468-2397.2009.00651.x
- Länsstyrelsen i Stockholms län. (2005). *18 projekt till stöd för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld 2003-2004*. Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Mattsson, T. (2015). *Intersektionalitet i socialt arbete - teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Ertürk, Y. (2004). Violence in the Name of Honour Within the Context of International Regimes. I Mojab, Shahrzad & Abdo, Nahla (Red.) *Violence in the name of honour. Theoretical and political challenges* (s. 165-191). Istanbul: Istanbul Bilgi University Press.
- Pope, N. (2004). Honour killings: Instruments of patriarchal control. I Mojab, Shahrzad & Abdo, Nahla (Red.) *Violence in the name of honour. Theoretical and political challenges* (s. 1-12). Istanbul: Istanbul Bilgi University Press.
- Potter, W. J., & Levine-Donnerstein, D. (1999). Rethinking validity and reliability in content analysis. *Journal of Applied Communication Research*, 27(3), 258-284. doi: 10.1080/00909889909365539
- Reddy, R. (2008). Gender, Culture and the Law: Approaches to 'Honour crimes' in the U.K. *Feminist Legal Studies*, 16(3), 305–321. doi: 10.1007/s10691-008-9098-x
- Reimer, E. (2007). Representations of an honor killing - intersections of discourses on culture, gender, equality, social class and nationality. *Feminist Media Studies*, 7(3), 239-255. doi: 10.1080/14680770701477867
- Repstad, P. (2007). *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- de los Reyes, P., Molina, I., Mulinari, D. (2003). Introduktion - Maktens (o)lika förklädnader. I P. de los Reyes, I. Molina, D. Mulinari. (Red.), *Maktens (o)lika förklädnader - kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*, (s. 11-30). Stockholm: Bokförlaget Atlas.

- de los Reyes, P. (2003). *Patriarkala enklaver eller ingenmansland?: våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Integrationsverket.
- de los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet*. Malmö: Liber.
- Ruth. (1991). Reliabilitets- och validitetsfrågan i kvantitativ respektive kvalitativ forskningstradition. *Gerontologia*, 5(4): 277-290.
- Sandell, K. & Mulinari, D. (2006). Feministiska reflektioner över kön som kategori. I Sandell, K. & Mulinari, D. (Red.), *Feministiska interventioner: berättelser om och från en annan värld* (s. 128-149). Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Shalhoub-Kevorkian, N. (2002). Reexamining femicide: Breaking the silence and crossing 'scientific' borders. *Signs. Journal of Women in culture and society*, 28(2), 581-608.
- Schlytter, A. (2004). *Rätten att själva få välja*. Lund: Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen. (2007). *Frihet och Ansvar - en undersökning av gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen och Länsstyrelserna. (2005). *Nationellt konsultativt stöd - för socialtjänst och andra verksamheter i arbetet om hedersrelaterat våld*. Stockholm: Socialstyrelsen och Länsstyrelserna.
- SOU 2018:69. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet - slutbetänkande av Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Sundari, A. & Gill, A. (2009) Coercion, Consent and the Forced marriage debate in the UK. *Feminist legal studies*, 17(2), 165-184. doi: 10.1007/s10691-009-9119-4
- Svensson, K. (2007). Normer, normalitet och normalisering. I Svensson, K. (Red.), *Normer och normalitet i socialt arbete*, 17-33. Lund: Studentlitteratur.
- Werbner, P. (2007). Veiled Interventions in Pure Space: Honour, Shame and Embodied Struggles among Muslims in Britain and France. *Theory, Culture & Society*, 24(2), 161–186. doi: 10.1177/0263276407075004
- Westerstrand, J. (2017). Kontextualiseringens svåra konst: Kunskap, kön och förbindelselinjer i en förundersökning om ”hedersvåld”. *Sociologisk forskning*, 54(3), 209-232.
- Wikan, U. (2003). *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Österberg, E. (2005). Heder, hat och förtvivlan. I Johansson, K (Red.), *Hedersmord - tusen år av hederskulturer* (s. 171-187). Lund: Historiska Media.

Bilaga I – Empiriskt material

- í Baianstovu, R. (2018). Rúna í Baianstovu bemöter Margareta Hydéns kritik av boken Heder. Hedersrelaterat våld, förtryck och socialt arbete i nr 3/2018. *Socionomen*, 2018(5), 46-47.
- í Baianstovu, R. (2018). Rúna í Baianstovu bemöter Astrid Schlytters och Devin Rexvids recension. *Socionomen*, 2018(5), 53-54.
- í Baianstovu, R. (2018). Slutord samt replik till Mehrdad Darvishpour. *Socionomen*, 2018(8), 44.
- Björktomt, S-B. (2018) Siv-Britt svarar Margareta Hydén som i kritiken efterlyser empirisk forskning för hedersrelaterat våld och uppbrottsprocessen samt socialarbetare i frontlinjen. *Socionomen*, 2018(5), 48-49.
- Darvishpour, M. (2018). Behov av antiracistisk feministiskt perspektiv vid hantering av hedersförtrycket. *Socionomen*, 2018(7), 68-69.
- Hydén, M. (2018). Okunskap kring hedersvåld. *Socionomen*, 2018(3), 78-80.
- Johansson, L. (2002). Utsatta invandrarflickor: Avgörande livsfrågor i fokus. *Socionomen*, 2002(3), 15-18.
- Kamali, M. (2002). Kulturessentialism och "hedersmord". *Socionomen*, 2002(3), 12-15.
- Kelemen, N. (2002). Killar ska tåla mycket - en pojke och hans möte med Sverige. *Socionomen*, 2002(3), 19-20.
- Ronnby, A. & Nagy, G. (2002). Kulturella förklaringar till hedersmord är inte kulturrasism. *Socionomen*, 2002(4), 36-38.
- Schlytter, A. (2002). Arrangerade äktenskap/tvångsäktenskap i Sverige. *Socionomen*, 2002(3), 12-15.
- Schlytter, A. & Rexvid, D. (2018) En tendentiös och vilseledande ansats till frågan om heder, inleder forskarna följande text. *Socionomen*, 2018(5), 50-52.

Bilaga 2 - Kodningschema

1. Motsatspar

- 1.1 Kategorier

2. Stereotyp

- 2.1 Positiva egenskaper

- 2.2 Negativa egenskaper